

**Analiza stanja poduzetništva
Primorsko-goranske županije
2021. godine**

Analiza stanja poduzetništva Primorsko-goranske županije 2021. godine

Autori:

Borna Debelić

Ines Bukva

Iva Štifanić Debelić

Raffaella Ljevar

Tina Đurišić

Kolovoz, 2021.

Sadržaj:

1. Uvodna razmatranja (zadatak, metodologija).....	2
2. Bruto domaći proizvod i bruto dodana vrijednost u Primorsko-goranskoj županiji za razdoblje 2009.-2018. godine	4
2.1. Bruto domaći proizvod u Primorsko-goranskoj županiji za razdoblje 2009.-2018. godine.....	4
2.2. Bruto dodana vrijednost u Primorsko-goranskoj županiji za razdoblje 2009. – 2018. godine...5	
3. Poslovanje poduzetnika Primorsko-goranske županije za razdoblje 2013.-2020. godine	8
3.1. Broj i struktura poduzeća (Opisni dio i analitički dio – tabelarni i grafički prikaz)	8
3.2. Broj zaposlenih kod poduzeća (Opisni dio i analitički dio – tabelarni i grafički prikaz).....	9
3.3. Neto financijski rezultat poslovanja kod poduzeća (Opisni dio i analitički dio – tabelarni i grafički prikaz)	10
4. Tržište rada u Primorsko-goranskoj županiji	12
4.1. Zaposlenost po djelatnostima za razdoblje 2011.-2020. godine (Opisni dio i analitički dio – tabelarni i grafički prikaz)	12
4.2. Nezaposlenost po spolu, dobi, obrazovanju, radnom stažu i skupini zanimanja za razdoblje 2011.-2020. godine (Opisni dio i analitički dio – tabelarni i grafički prikaz)	16
5. Obrtništvo Primorsko-goranske županije u razdoblju 2011.-2020. godine.....	24
6. Ekonomski odnosi Primorsko-goranske županije s inozemstvom za razdoblje 2011.-2020. godine	29
6.1. Razmjena roba i usluga s inozemstvom kod poduzeća Primorsko-goranske županije za razdoblje 2013. – 2020. godine	29
6.2. Vrijednost ukupnih inozemnih ulaganja u Republici Hrvatskoj i Primorsko-goranskoj županiji u razdoblju 2011.-2020. godine (Opisni dio i analitički dio – tabelarni i grafički prikaz)	30
6.3. Struktura ulaganja u 2020. godini prema djelatnostima (Opisni dio i analitički dio – tabelarni i grafički prikaz)	33
6.4. Struktura ulaganja u 2020. godini prema zemljama ulaganja (Opisni dio i analitički dio – tabelarni i grafički prikaz)	36
6.5. Epidemija koronavirusa (COVID-19) i 2020./2021. godina.....	38
7. Potporno okruženje Primorsko-goranske županije	42
8. Zaključak	45
9. Preporuke mjera za poticanje razvoja poduzetništva	48
10. Preporuke ciljeva mjera	51

1. Uvodna razmatranja (zadatak, metodologija)

Analiza stanja poduzetništva Primorsko-goranske županije (PGŽ) za razdoblje 2013.-2020. godine kreirana je odabirom sljedećih sadržaja i analiza:

- Pokazatelja BDP-a i BDV-a na razini Republike Hrvatske i Primorsko-goranske županije, za razdoblje 2009.-2018. godine koje obrađuje i publicira DZS,
- Pokazatelja poslovanja poduzetnika kroz inozemna ulaganja u Primorsko-goransku županiju u 2020. godini, a koje obrađuje i publicira HNB,
- Strukturne analize uspješnosti malog i srednjeg poduzetništva Primorsko-goranske županije 2013.-2020. godine koju je izradio ovaj ured,
- Osnovnih financijskih rezultata poduzetnika Primorsko-goranske županije 2013.-2020. godine, a koje izrađuje FINA prema godišnjim financijskim izvještajima,
- Analize zaposlenosti i rada koje obrađuje i publicira DZS na temelju redovitih anketnih upitnika na godišnjoj razini,
- Pokazatelja nezaposlenosti koje prikuplja i obrađuje Hrvatski zavod za zapošljavanje na godišnjoj razini,
- Analize obrtništva Republike Hrvatske i obrtništva po županijama koje obrađuje i publicira Hrvatska obrtnička komora na godišnjoj razini,
- Usporedne analize poslovanja poduzetnika Primorsko-goranske županije, Republike Hrvatske 2014.-2020. godine koju je izradio ovaj ured,
- Usporedne analize poslovanja poduzetništva Primorsko-goranske županije za razdoblje 2014.-2020. godine koju je izradio ovaj ured,
- Epidemija koronavirusa (COVID19) i 2020./2021. godina,
- Potporna okruženja,
- Preporuke mjera za poticanje razvoja poduzetništva,
- Ostalih izvora.

Analiza stanja poduzetništva Primorsko-goranske županije za svoj opći cilj ima praćenje i evaluaciju ostvarenja Primorsko-goranske županije i njezinih poduzetnika.

Analiza stanja poduzetništva pruža informacije o nefinancijskim i financijskim pokazateljima koji oblikuju opće stanje gospodarstva Županije. Unutar ove analize moguće je pronaći podatke o bruto domaćem proizvodu, bruto dodanoj vrijednosti, općim gospodarskim kretanjima poduzetnika, visini izravnih inozemnih ulaganja, razmjeni roba i usluga s inozemstvom, tržištu rada, obrtništvu, utjecaju epidemije koronavirusa (COVID19) na gospodarstvo i poduzetničkim potpornim institucijama Primorsko-goranske županije.

Pri izradi i korištenju ove Analize treba uzeti u obzir objektivno ograničenje iskazivanja financijskih rezultata u Republici Hrvatskoj. Analizom su obuhvaćene pravne osobe i obrtnici koji su obveznici poreza na dobit i koji su obveznici podnošenja godišnjih financijskih izvještaja u Registar godišnjih financijskih izvještaja FINA-i. Unutar javno objavljenih analiza nisu uključeni obveznici poreza na dohodak. Navedeno ograničenje ne umanjuje analitičku vrijednost ove Analize iz razloga što ista daje uvid u regionalnu razvijenost Primorsko-goranske županije izraženu financijskim ostvarenjima

poduzetnika Primorsko-goranske županije i kao takva može poslužiti kao polazna podloga istraživanja kvantitativne i kvalitativne dinamike razvoja učinaka županijskog poduzetništva u Republici Hrvatskoj.

U provedenoj su analizi, u skladu s projektnim zadatkom, obuhvaćene:

- Analiza pokazatelja poduzetništva Primorsko-goranske županije:
  - opća gospodarska kretanja poduzeća,
  - razmjena roba i usluga s inozemstvom,
  - obrtništvo Primorsko-goranske županije,
- Analiza stanja gospodarstva Primorsko-goranske županije:
  - bruto domaći proizvod,
  - bruto dodana vrijednost,
  - vrijednost i struktura inozemnih ulaganja,
  - tržište rada,
- Utjecaj epidemije koronavirusa (COVID19) na gospodarstvo,
- Potpuno okruženje.

Analiza se sastoji od ukupno 9 radnih cjelina. Ista počinje prikazom stanja gospodarstva Primorsko-goranske županije kroz BDP-a zatim i BDV-a. Nastavno na stanje gospodarstva Primorsko-goranske županije, iskazani su pokazatelji općih gospodarskih kretanja poduzetnika. Slijedi analiza izravnih inozemnih ulaganja na području Primorsko-goranske županije te razmjena roba i usluga s inozemstvom. Nakon toga slijedi analiza tržišta rada – zaposlenosti i nezaposlenosti. Nastavno na analizu tržišta rada prikazani su dostupni pokazatelji obrtništva Primorsko-goranske županije. Nadalje, prikazan je utjecaj krize uzrokovane koronavirusom (COVID19) na određene djelatnosti Primorsko-goranske županije te analiza poduzetničke infrastrukture odnosno potpornih institucija. U završnom su dijelu izložena zaključna razmatranja tematskih područja i prezentiranih cjelina.

2. Bruto domaći proizvod i bruto dodana vrijednost u Primorsko-goranskoj županiji za razdoblje 2009.-2018. godine

2.1. Bruto domaći proizvod u Primorsko-goranskoj županiji za razdoblje 2009.-2018. godine

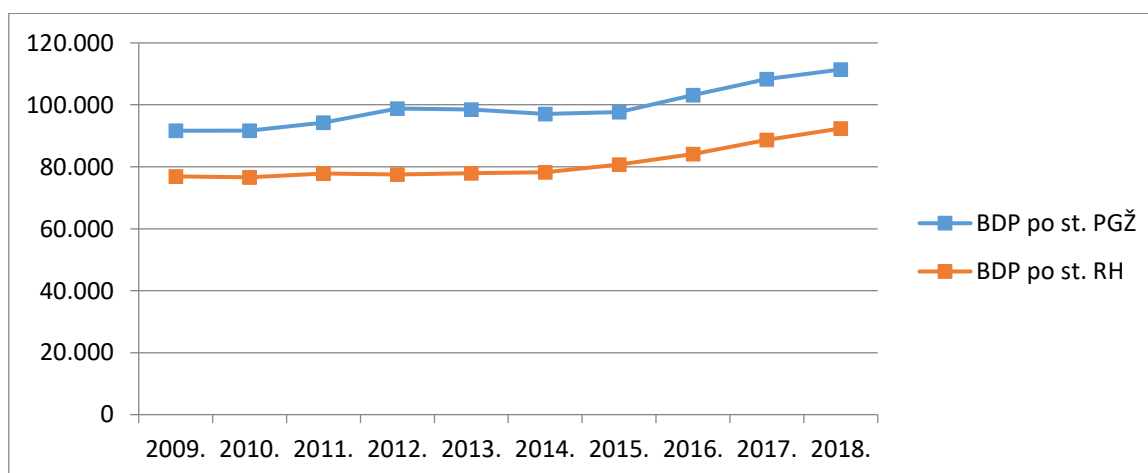
Bruto domaći proizvod (BDP) bitan je pokazatelj ekonomske snage određene zemlje, odnosno mjerilo gospodarske aktivnosti neke zemlje u određenoj godini. Izražava se u novčanim jedinicama, a uključeni su samo oni proizvodi i usluge koji su dovršeni i spremni za neposrednu potrošnju. Izračunava se zbrajanjem dohodaka u gospodarstvu tijekom danog razdoblja – dohotka od rada, dohotka od kapitala i indirektnih poreza.

Tablica 1: Kretanje BDP-a na razini Republike Hrvatske i Primorsko-goranske županije

	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.
BDP RH u mil. HRK	331.367	329.143	333.457	330.825	331.785	331.570	339.616	351.168	366.426	385.376
BDP po st. RH	76.949	76.610	77.857	77.494	77.985	78.273	80.707	84.164	88.726	92.389
BDP PGŽ u mil. HRK	27.250	27.211	27.909	29.199	29.028	28.496	28.522	29.844	31.087	32.153
BDP po st. PGŽ	91.643	91.644	94.223	98.831	98.507	97.012	97.721	103.106	108.365	111.413

Izvor: Državni zavod za statistiku, Izvješća na razini županija 2009.-2018. g.

Grafikon 1: Kretanje bruto domaćeg proizvoda po stanovniku na razini Republike Hrvatske i Primorsko-goranske županije

Izvor: Izradio autor prema podacima Državnog zavoda za statistiku, Izvješća na razini županija 2009.-2018. g.

Kako je vidljivo iz Tablice 1 i Grafikona 1, od 2009. godine do 2015. godine krivulja BDP-a oscilira i na razini Republike Hrvatske i na razini Primorsko goranske županije. U 2015. godini BDP u odnosu na prethodnu godinu je rastao na obje razine, a rast BDP-a se nastavio u 2016., 2017. i 2018. godini čime je prekinut negativan trend kretanja BDP-a. BDP na razini RH je u 2018. godini veći za 16,30% u odnosu na 2009. godinu, a na razini PGŽ-a za 18,00%.

Sukladno posljednjim javno dostupnim podacima Državnog zavoda za statistiku u 2018. godini u odnosu na prethodnu godinu BDP na razini RH porastao je za oko 5,17%, a na razini PGŽ-a za oko 3,43%. U 2018. godini BDP po glavi stanovnika Primorsko-goranske županije iznosi 111.413 kuna, što je za oko 20,59% više od BDP-a koji se ostvaruje po glavi stanovnika na razini Republike Hrvatske kada je BDP po glavi stanovnika iznosio 92.389 kuna.

Najveći rast BDP-a u Primorsko-goranskoj županiji u promatranom razdoblju zabilježen je 2012. godine kada Županija sama ostvaruje oko 8,8% od ukupnog BDP-a Republike Hrvatske. U isto vrijeme BDP po glavi stanovnika u Primorsko-goranskoj županiji u 2012. godini iznosi 98.831 kuna, i veći je za oko 27,5% od BDP-a po stanovniku na razini Republike Hrvatske.

2.2. Bruto dodana vrijednost u Primorsko-goranskoj županiji za razdoblje 2009. – 2018. godine

Bruto dodana vrijednost kao povećanje vrijednosti proizvodnje jednaka je razlici između bruto vrijednosti proizvodnje i međufazne potrošnje. Dodana je vrijednost razlika između vrijednosti ulaznog dijela u proces (informacije, energija, materijali, usluge) i rezultata proizvodnog procesa. Bit proizvodne funkcije svodi se na dodavanje vrijednosti za trajanja procesa imajući na umu želje/interese svih uključenih čimbenika te pomirenja ekonomskih, društvenih i aspekata toga procesa povezanih sa zaštitom okoliša.

U nastavku je u Tablici 2 i Grafikonu 2 dan prikaz bruto dodane vrijednosti za Primorsko-goransku županiju za razdoblje 2009.-2018. godine, po djelatnostima.

Tablica 2: Bruto dodana vrijednost po djelatnostima i ukupno, za Primorsko-goransku županiju za razdoblje 2009. – 2018., u mil. kn

	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.
A-Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	263.478	251.028	253.046	263.817	268.363	260.378	256.873	240.564	249.582	266.005
B,D,E-Rudarstvo i vađenje te ostale industrije	6.059.723	6.540.656	7.737.068	8.553.048	7.449.402	7.408.592	6.878.663	6.579.047	6.916.838	6.898.405
C-Prerađivačka industrija	4.691.150	5.279.922	6.510.406	7.079.151	5.572.887	5.838.947	5.613.495	5.562.398	5.889.566	6.010.703
F-Građevinarstvo	1.876.720	1.723.079	1.546.458	1.259.800	1.189.768	1.268.877	1.325.993	1.395.147	1.514.509	1.698.553
G,H,I-Trgovina na veliko i na malo, prijevoz i skladištenje, smještaj, priprema i usluživanje hrane	5.692.612	5.351.363	5.367.259	5.350.558	5.670.004	5.782.5008	6.001.041	6.313.835	6.659.681	6.774.937
J- Informacije i komunikacije	958.539	733.993	706.733	675.402	631.355	600.613	589.578	596.748	560.818	585.931
K-Financijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja	945.901	858.693	904.163	849.994	823.555	847.419	839.760	862.581	898.925	816.018
L-Poslovanje nekretninama	2.564.967	2.621.567	2.751.799	2.783.998	2.792.929	2.856.161	2.909.216	2.949.923	2.971.250	3.021.808
M,N-Stručne, znanstvene, tehničke, administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti	1.729.637	1.618.583	1.612.515	1.616.127	1.639.887	1.683.388	1.701.073	1.744.066	1.817.545	2.000.208
O,P,Q-Javna uprava i obrana, obrazovanje, djelatnosti zdravstvene zaštite i socijalne skrb	3.191.459	3.167.189	3.092.517	3.028.446	2.931.527	2.916.936	2.959.428	3.094.698	3.109.070	3.355.606
R,S,T,U-Ostale uslužne djelatnosti	702.109	752.590	768.822	802.570	841.650	883.874	851.090	957.532	979.460	1.004.697
UKUPNO	28.676.295	28.898.663	31.250.786	32.262.911	29.811.327	30.347.693	29.926.210	30.296.539	31.567.244	32.432.871

Izvor: Izrada autora prema podacima Državnog zavoda za statistiku, Izvješća na razini županija 2009.-2018. godinu

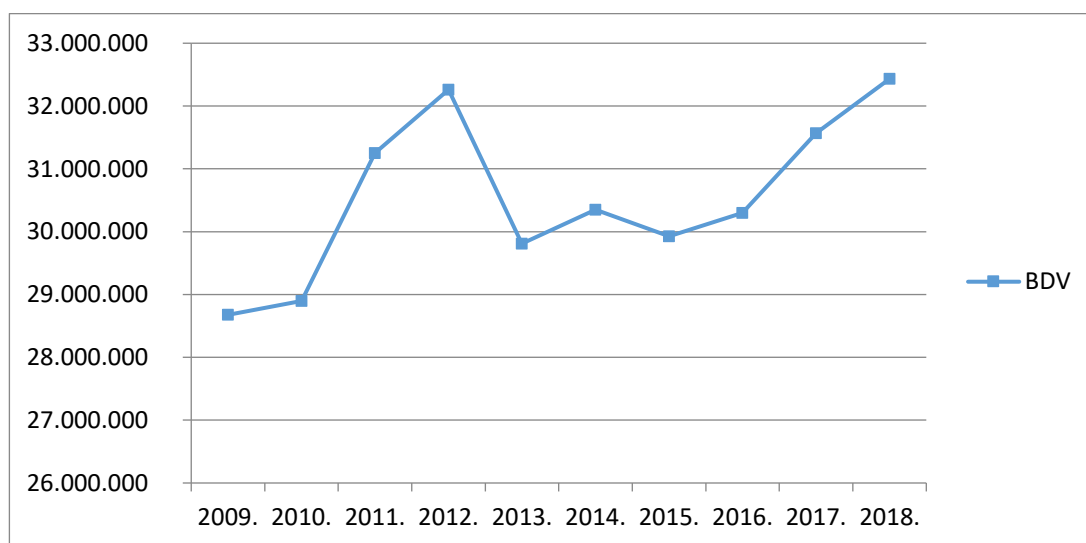

Prema podacima iz Tablice 2 vidljivo je da je najviši BDV u 2012. godini zabilježen u djelatnostima B,D,E – Rudarstvo i vađenje te ostale industrije. Rudarstvo obuhvaća pronalaženje i vađenje korisnih mineralnih sirovina iz njihovih ležišta. Od pojave ekonomske krize 2008. godine pa sve do 2012. godine poduzetnici sa sjedištem u Primorsko-goranskoj županiji registrirani u djelatnostima B,D,E bilježe eksponencijalni rast bruto dodane vrijednosti te je 2012. godine postignuta najviša vrijednost BDV-a s iznosom od 8.553.048 kuna. Nakon 2012. godine BDV pada u predmetnoj djelatnosti sve do 2016. godine kada iznosi 6.579.047 kuna što je za 23% manje u odnosu na 2012. godinu. U 2017. godini BDV je porastao za 5,13%, a u 2018. godini je zabilježen ponovni pad od 0,27% u odnosu na prethodnu godinu.

Također, visok BDV zabilježen je i u djelatnostima G,H,I – Trgovina na veliko i na malo, prijevoz i skladištenje, smještaj, priprema i usluživanje hrane i to u 2018. godini kada je iznosio 6.774.937 kuna. Najniži iznos u predmetnoj djelatnosti zabilježen je 2012. godine te je iznosio 5.350.558 kuna, što je za 19,7% manje u odnosu na 2017. godinu.

Najniže vrijednosti BDV-a zabilježene su u djelatnostima A – Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo čije su vrijednosti u promatranom razdoblju oscilirale. U 2013. godini zabilježena je najviša vrijednost s iznosom od 268.363 kuna, a u 2016. godini zabilježena je najniža vrijednost BDV-a u ovoj djelatnosti s 240.564 kuna. U 2017. godini zabilježen je porast od 3,75% u odnosu na prethodnu godinu, dok je u 2018. godini zabilježen porast od 6,58% u odnosu na prethodnu godinu.

Grafikon 2: Bruto dodana vrijednost, ukupno za Primorsko-goransku županiju za razdoblje 2009. – 2018., u mil. kn

Izvor: Izrada autora prema podacima Državnog zavoda za statistiku, Izvješća na razini županija 2009.-2018. godinu

Promatrajući Grafikon 2 vidljivo je kako su razine BDV-a u promatranom razdoblju za Primorsko-goransku županiju oscilirale. Najniža vrijednost BDV-a u promatranom razdoblju zabilježena je 2009. godine kada je iznosila 28,6 mil. kuna, što je za 1,9% manje u odnosu na 2008. godinu. Od 2010. godine BDV je u porastu do 2012. godine, kada je iznosila 32,2 mil. kuna. U 2013. godini BDV naglo pada za 7,6% u odnosu na prethodnu godinu. Nakon 2015. godine BDV počinje rasti te u 2018. godini iznosi 32,4 mil. kuna, što je za 2,74% više u odnosu na 2017. godinu.

3. Poslovanje poduzetnika Primorsko-goranske županije za razdoblje 2013.-2020. godine

3.1. Broj i struktura poduzeća (Opisni dio i analitički dio – tabelarni i grafički prikaz)

U nastavku je u Tablici 3 i Grafikonu 3 prikazan broj pravnih subjekata u Primorsko-goranskoj županiji za razdoblje 2013.-2020. godine.

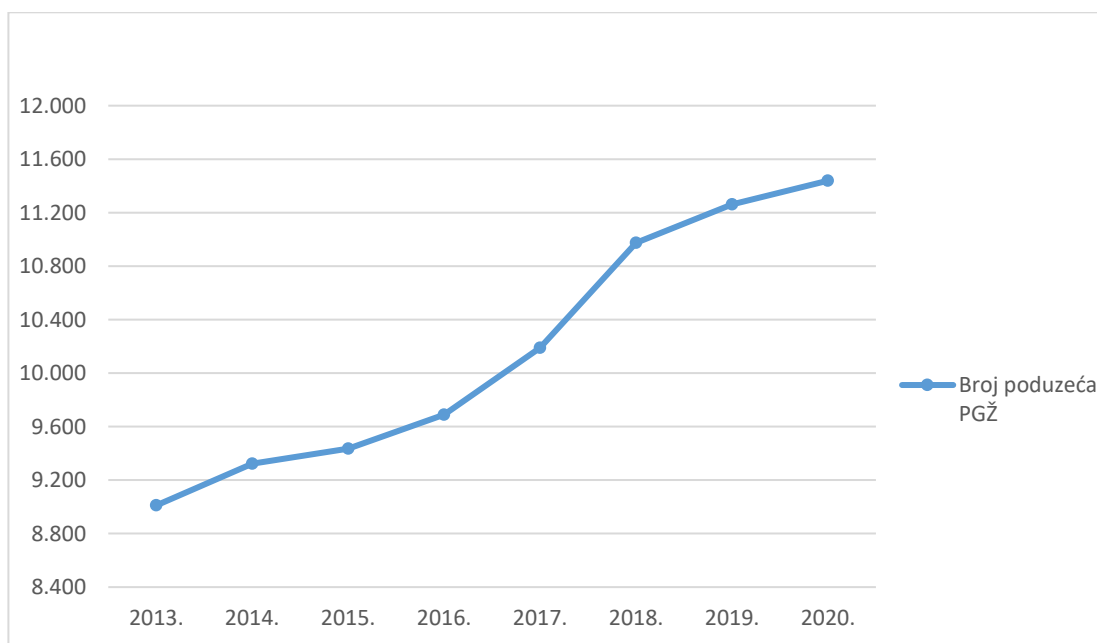
Registrirane pravne osobe su jedinice upisane u Registar, i to trgovačka društva, ustanove, zadruge, udruge, političke stranke, tijela javne vlasti i ostale neusklađene jedinice koje su imale pravnu osobnost prema propisima koji su prije bili na snazi.

Tablica 3: Broj pravnih subjekata u Primorsko-goranskoj županiji, za razdoblje 2013.-2020.

	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.
Broj poduzeća	9.011	9.324	9.436	9.689	10.189	10.974	11.261	11.461

Izvor: Izradio autor prema podacima FINA-e, registar godišnjih financijskih izvještaja

Grafikon 3: Broj pravnih subjekata u Primorsko-goranskoj županiji, za razdoblje 2013.-2020.

Izvor: Izradio autor prema podacima FINA-e, registar godišnjih financijskih izvještaja

Raspoloživi podaci FINA-e za razdoblje od 2013.-2020. godine pokazuju da je na području Primorsko-goranske županije broj pravnih subjekata konstantno u porastu. U 2013. godini poslovalo je 9.011 pravnih osoba, a u 2014. godini poslovalo je 9.324 pravnih osoba. Pozitivan trend rasta registriranih pravnih osoba se nastavio te je prema tome u 2015. godini broj pravnih osoba iznosio 9.436, u 2016. godini 9.689, a u 2017. godini 10.189 pravnih osoba. Nadalje, u 2018. godini broj

registriranih pravnih osoba iznosio je 10.974, u 2019. godini 11.261, a u 2020. godini 11.461 što je porast za 1,78% u odnosu na prethodnu godinu.

3.2. Broj zaposlenih kod poduzeća (Opisni dio i analitički dio – tabelarni i grafički prikaz)

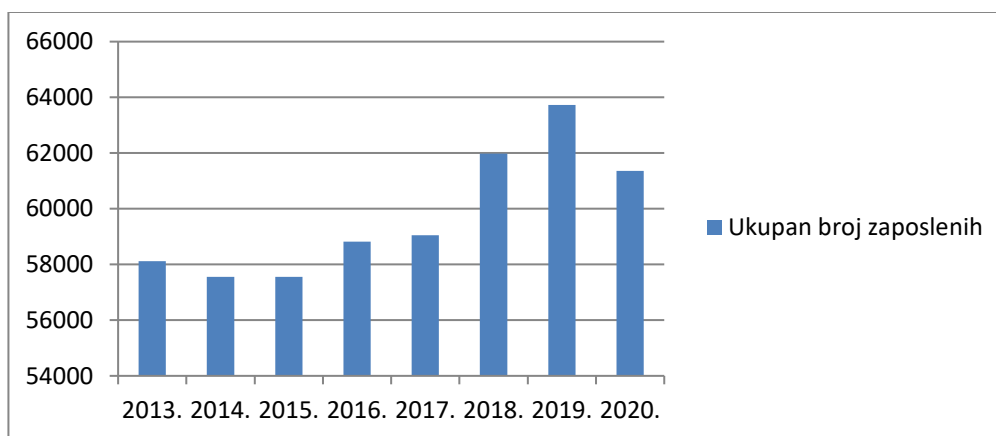
Prema podacima FINA-e za razdoblje 2013.-2020. godine, broj zaposlenih kod poduzeća Primorsko-goranske županije (nisu obuhvaćeni obrti, poljoprivrednici i ostala slobodna zanimanja) kretao se od 58,1 tisuća u 2013. godini, nakon čega je došlo do pada broja zaposlenih u 2014. i 2015. godini na 57,5 tisuća. U 2016. godini broj zaposlenih je narastao i brojio 58,8 tisuća zaposlena. Tijekom 2017. godine ostvaren je porast broja zaposlenih na 59,0 tisuća što je za oko 0,4% više u odnosu na prethodnu 2016. godinu. U 2018. godini pozitivan trend rasta se nastavlja te je broj zaposlenih kod poduzeća PGŽ-a iznosio 61,9 tisuća zaposlenih, što je povećanje za 4,96% u odnosu na 2017. godinu. U 2019. godini došlo je do povećanja broja zaposlenih kod poduzeća za 2,82% u odnosu na 2018. godinu. U 2020. godini vidljiv je pad broja zaposlenih kod poduzeća za 3,7% u odnosu na 2019. godinu, a uzrok tome je utjecaj epidemije virusa COVID-19 i povezanog smanjenja broja djelatnika.

Tablica 4: Broj zaposlenih kod poduzeća Primorsko-goranske županije za razdoblje 2013.-2020. godine

	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.
Broj zaposlenih kod poduzeća u PGŽ	58.114	57.551	57.556	58.818	59.052	61.979	63.727	61.359

Izvor: Izradio autor prema podacima FINA-e, registar godišnjih financijskih izvještaja

Grafikon 4: Broj zaposlenih kod poduzeća Primorsko-goranske županije za razdoblje 2013.-2020. godine

Izvor: Izradio autor prema podacima FINA-e, registar godišnjih financijskih izvještaja

Promatrajući Grafikon 4 da se zaključiti da je zapošljavanje kod poduzeća stagniralo prelaskom s 2014. na 2015. godinu. Prema tome, zaposlenost kod poduzeća u 2015. godini je porasla

za 5 zaposlenih, odnosno 0,008% u odnosu na prethodnu godinu. Tijekom 2016., 2017., 2018. i 2019. godine, sukladno porastu broja registriranih pravnih osoba, zabilježen je i porast broja zaposlenih kod poduzeća. U 2020. godini vidljiv je pad broja zaposlenih kod poduzeća za 3,7%, te je zabilježeno 61.359 zaposlenih. Razlog takvom padu je utjecaj epidemije koronavirusa te povezanog smanjenja broja djelatnika, posebno u djelatnosti pripreme i usluživanja hrane i pića.

3.3. Neto financijski rezultat poslovanja kod poduzeća (Opisni dio i analitički dio – tabelarni i grafički prikaz)

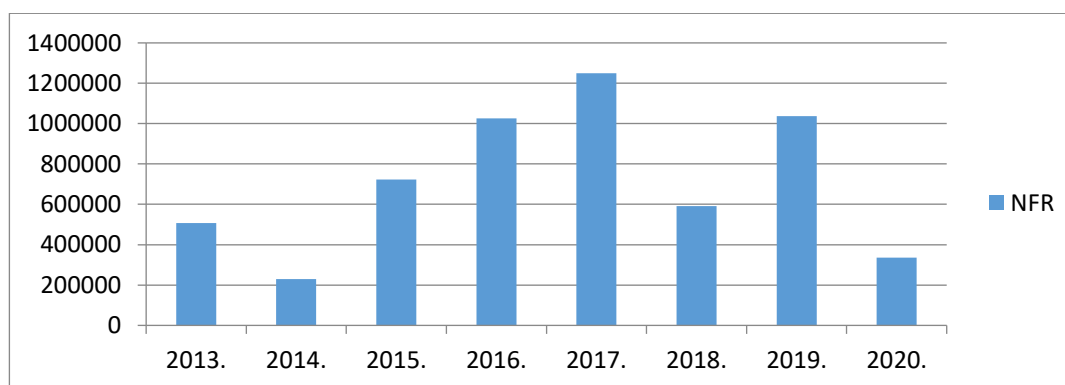
Financijski rezultat poslovanja predstavlja srž, odnosno temeljni cilj kapitalizma i tržišnog gospodarstva. Definira se kao razlika prihoda i rashoda, a predstavlja dobit, odnosno gubitak prije poreza. Nakon utvrđene obveze poreza na dobit za obračunsko razdoblje, utvrđuje se konačni financijski rezultat poslovanja. Ostvareni pozitivni neto financijski rezultat predstavlja prirast vlastitog kapitala iz poslovanja. Nasuprot tome, negativni neto financijski rezultat predstavlja umanjjenje vlastitog kapitala.

Tablica 5: Neto financijski rezultat poslovanja poduzeća Primorsko-goranske županije za razdoblje 2013.-2020., u tisućama kuna

	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.
NFR	506.449	229.208	722.769	1.205.645	1.250.133	590.678	1.036.720	335.805

Izvor: Izradio autor prema podacima FINA-e, registar godišnjih financijskih izvještaja

Grafikon 5: Neto financijski rezultat poslovanja poduzeća Primorsko-goranske županije za razdoblje 2013.-2020. godine

Izvor: Izradio autor prema podacima FINA-e, registar godišnjih financijskih izvještaja

Kako je vidljivo iz Tablice 5 i Grafikona 5, neto financijski rezultat poduzeća Primorsko-goranske županije u promatranom je razdoblju bilježio značajne oscilacije.

U 2014. godini došlo je do značajnog pada Neto financijskog rezultata (NFR) poduzeća Primorsko-goranske županije kada je iznosio 229,2 milijuna kuna, što je pad od gotovo 55% u odnosu na prethodnu godinu kada je NFR iznosio oko 506,5 milijuna kuna. U 2015. godini poduzetništvo Primorsko-goranske županije zabilježilo je rast Neto financijskog rezultata od 215%, odnosno, NFR je

iznosio 722,7 milijuna kuna. Rast NFR-a zabilježen je i 2016. godine kada je iznosio oko 1,2 milijarde kuna, odnosno došlo je do porasta NFR-a za 67% u odnosu na 2015. godinu. U 2017. godini rast NFR-a se nastavlja pa je tako zabilježen porast za oko 4%.

Nakon trogodišnjeg rasta NFR-a tijekom 2018. godine bilježi se pad NFR-a. Navedene godine NFR je iznosio 590 milijuna kuna te je zabilježeno smanjenje za 659 milijuna kuna odnosno pad za 52,7% na području Primorsko-goranske županije. Događaj koji je utjecao na toliki pad je stečaj društva Uljanik grupe i otkazivanje gradnje brodova i u 3. MAJ Brodogradilište d.d.-u u Rijeci. Naime u 2013. godini Uljanik Grupa je preuzela društvo 3. MAJ Brodogradilište d.d. čime je isti izgubio svoju samostalnost odlučivanja i značajnih funkcija, ali nije ostao pošteđen od utjecaja štete stečaja nad matičnim društvom. U 2019. godini dolazi do porasta NFR za 446 milijuna kuna, odnosno 75% u odnosu na prethodnu godinu. U 2020. godini zabilježen je najznačajniji pad NFR-a od čak 67,61%, odnosno 700,9 milijuna kuna i iznosi 335,8 milijuna kuna. Razlog značajnom padu NFR-a je utjecaj epidemije koronavirusa koji je 2020. godina donijela sa sobom. Posljedice na tržištu rada najviše se ogledaju kroz gubitak posla uslijed pada prometa. Za jedan dio radnika država je omogućila financiranje dijela plaće, što se dodatno nepovoljno odrazilo na fiskalnu poziciju države.

4. Tržište rada u Primorsko-goranskoj županiji

Najbolji pokazatelj stanja gospodarstva je promatranje tržišta rada - zaposlenosti i nezaposlenosti radne snage te je cilj svake ekonomije što viši doseg životnog standarda. Tijekom gospodarskog prosperiteta stopa nezaposlenosti je relativno niska, dok u vrijeme krize i recesije nezaposlenost raste. Nezaposlenost je jedna od ključnih makroekonomskih problema koja ima snažne učinke na ekonomiju, ali i negativan psiho-fizički učinak na pojedinca – nezaposlenu osobu. Visoka nezaposlenost utječe na smanjenje BDP-a, ne koriste se resursi koliko je moguće, a time se ne proizvode dobra i usluge koja su nužna za život i blagostanje. Nezaposlenost utječe i na eroziju obrazovane radne snage, odnosno dolazi do velikih migracija u druge zemlje koje pojedincu mogu ponuditi sigurniji život. Osim toga, pojedinci koji ne odlaze iz zemlje, predstavljaju veliki fiskalni trošak. Također, nezaposleni pojedinci zbog nesigurne budućnosti štede pa se i razina potrošnje u državi smanjuje čime se ulazi u "začarani krug" – manja potrošnja = manja proizvodnja = višak radne snage = veća nezaposlenost.

U sljedećem poglavlju analizirano je tržište rada Primorsko-goranske županije, odnosno stopa zaposlenosti i nezaposlenosti u razdoblju 2011.-2020. godine.

4.1. Zaposlenost po djelatnostima za razdoblje 2011.-2020. godine (Opisni dio i analitički dio – tabelarni i grafički prikaz)

Stopa zaposlenih u ukupno radno aktivnom stanovništvu iznimno je bitna s obzirom na to da na zaposleno stanovništvo pada teret uzdržavanja sveukupnog stanovništva kroz poreze, doprinose i ostala davanja i mjerilo je težine socijalnih teškoća i razlika u društvu. Stopa zaposlenih je omjer nezaposlenih i ukupno raspoloživih resursa radne snage izražen kao postotak. Prosjek zaposlenosti ukupno radno sposobnog stanovništva u Hrvatskoj u 2020. godini se kreće oko 46,5%. S obzirom na to da ne postoje podaci o prosječnoj zaposlenosti ukupno radno sposobnog stanovništva na razini županija, može se pretpostaviti kako se i u Primorsko-goranskoj županiji taj prosjek kreće oko 46%. U nastavku je dana tablica s ukupnim brojem zaposlenih po djelatnostima za Primorsko-goransku županiju u razdoblju od 2011.-2020. godine.

Tablica 6: Zaposlenost stanovništva Primorsko-goranske županije prema djelatnostima, za razdoblje 2011. – 2020.

	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.
A - Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	1.329	1.303	1.245	1.265	1.174	1.188	1.106	1.256	1.223	1.203
B - Rudarstvo i vađenje	287	273	34	35	30	36	36	40	35	68
C - Prerađivačka industrija	14.567	13.785	12.608	11.908	11.366	11.291	11.494	11.324	11.187	10.878
D - Opskrba el. energijom, plinom, parom i klimatizacija	1.560	1.539	1.464	1.317	1.287	1.222	1.203	1.115	1.076	1.064
E - Opskrba vodom	2.222	2.243	2.228	2.072	2.204	2.276	2.275	2.355	2.450	2.619
F - Građevinarstvo	5.650	5.530	5.336	5.560	5.282	5.683	5.707	6.243	6.402	6.984
G - Trgovina na veliko i na malo	13.894	13.951	13.429	13.121	13.086	12.918	13.679	14.854	13.963	13.660
H - Prijevoz i skladištenje	7.987	7.893	7.840	7.187	7.043	7.169	7.276	7.375	7.666	7.863
I - Djelatnost pružanja smještaja i pripreme i usluživanja hrane	5.629	5.701	5.747	5.928	6.029	6.582	6.572	7.522	7.140	6.870
J - Informacije i komunikacije	1.797	1.825	1.746	1.641	1.656	1.650	1.510	1.795	1.921	1.928
K - Financijske djelatnosti	2.137	2.197	2.170	2.178	2.162	2.041	2.016	2.016	1.856	2.008
L - Poslovanje nekretninama	490	513	482	574	584	554	604	685	741	610
M - Stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti	3.598	3.687	3.852	4.137	4.550	4.508	4.439	4.901	5.246	5.519
N - Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti	3.230	3.324	3.079	2.903	2.946	3.202	3.293	3.388	3.555	3.521
O - Javna uprava i obrana	5.942	5.845	5.828	5.561	5.721	5.590	5.537	5.455	5.331	5.252
P - Obrazovanje	7.723	7.775	7.884	7.986	8.045	8.225	8.312	8.467	8.465	8.992
Q - Djelatnosti zdravstvene zaštite i socijalne skrbi	7.138	7.366	7.269	7.165	7.925	7.351	7.518	7.693	8.048	8.274
R - Umjetnost, zabava i rekreacija	1.778	1.687	1.710	1.648	1.880	1.841	1.784	2.276	2.185	2.103
S - Ostale uslužne djelatnosti	1.132	1.175	1.194	936	1.243	1.335	1.303	1.377	1.359	1.360
UKUPAN BROJ ZAPOSLENIH	88.090	87.612	85.145	83.122	84.213	84.662	85.664	90.137	89.849	90.776

 Izvor: Državni zavod za statistiku, https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2020/09-02-04_01_2020.htm

Tablica 6 prikazuje kretanja zaposlenosti stanovništva po djelatnostima u Primorsko-goranskoj županiji u promatranom razdoblju 2011.-2020. godine. Podaci o broju zaposlenih po županijama dobiveni su na temelju godišnjeg istraživanja koje se provodi jedanput na godinu sa stanjem 31. ožujka. Tim istraživanjem obuhvaćene su pravne osobe svih oblika vlasništva, tijela državne vlasti i tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave na području Republike

Hrvatske. Pri tome valja napomenuti da podacima nisu obuhvaćeni ni zaposleni u obrtu i djelatnostima slobodnih profesija ni zaposleni osiguranici poljoprivrednici.

Promatrajući na ukupnoj razini, broj zaposlenih u Primorsko-goranskoj županiji do 2014. godine pada. Od 2014. do 2018. godine zabilježen je rast, dok u 2019. godini ukupan broj zaposlenih pada za 288 zaposlena u odnosu na 2018. godinu. U 2020. godini vidljiv je ponovni rast za 927 zaposlena, što iznosi 1,03% u odnosu na prethodnu godinu.

Promatrajući desetogodišnje razdoblje, dio djelatnosti bilježi pad, a dio djelatnosti bilježi rast u 2020. godini u odnosu na 2011. godinu. Najveći pad zaposlenosti zabilježen je u djelatnosti B – rudarstvo i vađenje gdje je u 2020. godini zabilježeno 68 zaposlenih dok je broj zaposlenih u 2011. godini u toj djelatnosti bio 287, što je pad zaposlenih za 219, odnosno pad za 76%. Veliki pad broja zaposlenih zabilježen je i u djelatnosti D - Opskrba električnom energijom, plinom, parom i klimatizacija gdje je u 2020. godini zaposleno 496 djelatnika manje nego 2011. godine, odnosno 32% manje. U djelatnosti C–Prerađivačka industrija u 2020. godini bilo je zaposleno 3.689 djelatnika manje nego u 2011. godini.

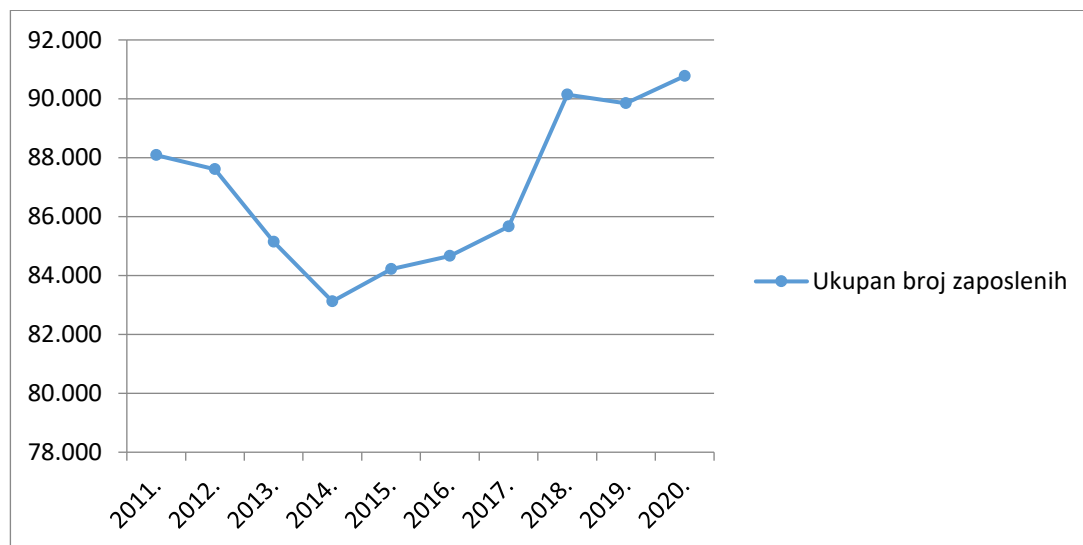
Nadalje, broj zaposlenih u nekim je djelatnostima viši u 2020. nego 2011. godini. Tako djelatnost L – Poslovanje nekretninama broji 120 više zaposlenih, odnosno povećanje od 24%, djelatnost M – Stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti broji 1.921 više zaposlenih, odnosno povećanje od 53%, kao i djelatnost R – Umjetnost, zabava i rekreacija koja broji 325 više zaposlenih, odnosno povećanje od 18%.

Uspoređujući 2020. godinu s prethodnom godinom u nekim djelatnostima je vidljiv pad dok je u nekima vidljiv porast broja zaposlenih. Znatniji porast u 2020. godini u odnosu na prethodnu zabilježen je u djelatnostima B – rudarstvo i vađenje za 33 zaposlena, odnosno za 94%, zatim u djelatnosti F – građevinarstvo za 9%, te K – financijske djelatnosti za 8%.

Promatrajući kretanje zaposlenosti za razdoblje od 2011.-2020. u Županiji jasno je vidljivo kako je realni sektor (trgovina, industrija, nefinancijske usluge) izgubio veliki broj zaposlenih. U 2020. godini u odnosu na 2019. godinu smanjenje je vidljivo u djelatnosti L – poslovanje nekretninama za 18%, zatim djelatnosti R – umjetnost, zabava i rekreacija za 4%, te djelatnost I – djelatnost pružanja smještaja, pripreme i usluživanja hrane za 4%.

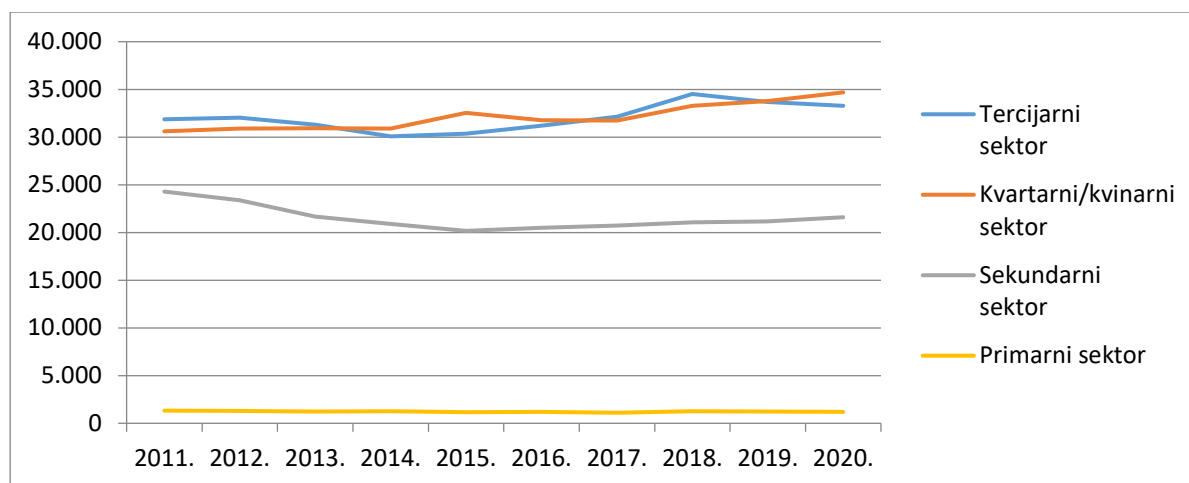
Grafikon 6. Kretanje ukupnog broja zaposlenih u Primorsko-goranskoj županiji za razdoblje 2011.-2020.

Izvor: Izradio autor prema podacima DZS

Kako je jasno vidljivo i u Grafikonu 6, ukupan broj zaposlenih kreće se trendom pada sve do 2014. godine. Prosječno je broj zaposlenih opadao za oko 2.000 u razdoblju između 2010.-2014. godine. Nakon 2014. godine, tržište se stabilizira te je broj zaposlenih do 2018. godine u porastu. Na razini Primorsko-goranske županije u 2018. godini s 90.137 zaposlenih zabilježen je porast broja zaposlenih za oko 5,2% u odnosu na 2017. godinu. Međutim u 2019. godini zabilježen je pad ukupnog broja zaposlenih u Županiji, na 89.849 zaposlenih, odnosno 0,32% manje u odnosu na 2018. godinu. Uspoređujući 2019. s 2011. godinom bilježi se razlika od oko 1.759 zaposlenih više u 2019. godini. Iako je vidljiv pad broja zaposlenih kod poduzeća Primorsko-goranske županije (Tablica 4) za 26%, trend porasta ukupnog broja zaposlenih u Primorsko-goranskoj županiji se nastavlja te se bilježi porast od 927 zaposlenih, odnosno 1,03% u odnosu na 2019. godinu. Iz navedenoga je vidljivo da je epidemija koronavirusa više utjecala na broj zaposlenih u realnom sektoru Primorsko-goranske županije, nego na ukupni broj zaposlenih u Primorsko-goranskoj županiji, a koji obuhvaća i djelatnike javnog sektora. Vidljivo je da je broj zaposlenih u 2020. godini premašio broj iz 2011. godine i to za 3%.

Grafikon 7: Zaposlenost stanovništva u Primorsko-goranskoj županiji za razdoblje 2011. – 2020. po sektorima

Izvor: Izradio autor prema podacima DZS

Grafikon 7 prikazuje kretanje broja zaposlenih Primorsko-goranske županije raspoređenih prema sektorskoj strukturi nacionalnog gospodarstva za razdoblje 2011.-2020. godine. Sve djelatnosti s aspekta nacionalnog gospodarstva se dijele u veće skupine, odnosno sektore, a osnovna podjela je trosektorska. Primarni sektor čine sve djelatnosti zasnovane na korištenju prirodnih resursa (djelatnost A), sekundarni sve prerađivačke djelatnosti (djelatnosti B, C, D, E, F), a tercijarni čine sve uslužne djelatnosti (djelatnosti G, H, I, N, S). Tercijarni sektor se može podijeliti na kvartarni i kvinarni sektor (djelatnosti J, K, L, M, O, P, Q, R), a to su djelatnosti koje stvaraju znanje i koje pružaju moderne poslovne usluge.

Promatrajući grafikon vidljivo je da djelatnosti u primarnom sektoru broje najmanje zaposlenika te se ne događaju značajni pomaci u broju zaposlenih. U sekundarnom sektoru je vidljiv pad broja zaposlenih do 2015. godine te lagani porast do 2020. godine. Tercijarni i kvartarni/kvinarni broje najviše zaposlenika te je broj zaposlenika 2020. godine u tercijarnom sektoru pao za 1,21% u odnosu na prethodnu godinu. Kvartarni/kvinarni sektor bilježi porast broja zaposlenika u 2020. godini, od 2,64% u odnosu na prethodnu godinu.

4.2. Nezaposlenost po spolu, dobi, obrazovanju, radnom stažu i skupini zanimanja za razdoblje 2011.-2020. godine (Opisni dio i analitički dio – tabelarni i grafički prikaz)

Visoke stope nezaposlenosti smatraju se među najtežim ekonomskim problemima određenog gospodarstva te predstavljaju ozbiljan problem kako za društvo, tako i za pojedinca. Nezaposlenost karakterizira nedostatak prihoda i proizvodnje, izaziva visoke fiskalne troškove, povećava nejednakost u društvu, ali i ostavlja snažan negativan učinak na nezaposlenog pojedinca kroz osjećaj beskorisnosti i bezizglednosti. Prema metodologiji Eurostata, nezaposlene osobe su osobe koje imaju od 15 do 74 godine trenutno raspoložive za rad i koje aktivno traže zaposlenje. U

nastavku je u tablicama i grafikonima dan pregled kretanja nezaposlenosti u Primorsko-goranskoj županiji po spolu, dobi, obrazovanju, radnom stažu i skupini zanimanja za razdoblje 2011.-2020. godine.

Tablica 7: Ukupan broj nezaposlenih u PGŽ za razdoblje 2011.-2020., po spolu

	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.
PGŽ	17.78	18.45	19.32	18.46	15.51	12.88	9.774	7.946	6.704	8.617
ukupno	0	3	1	9	8	8				
Muškarci	7.661	8.133	8.637	8.122	6.657	5.436	4.012	3.363	2.928	3.808
Žene	10.11 9	10.32 0	10.68 4	10.34 7	8.861	7.453	5.762	4.583	3.777	4.809

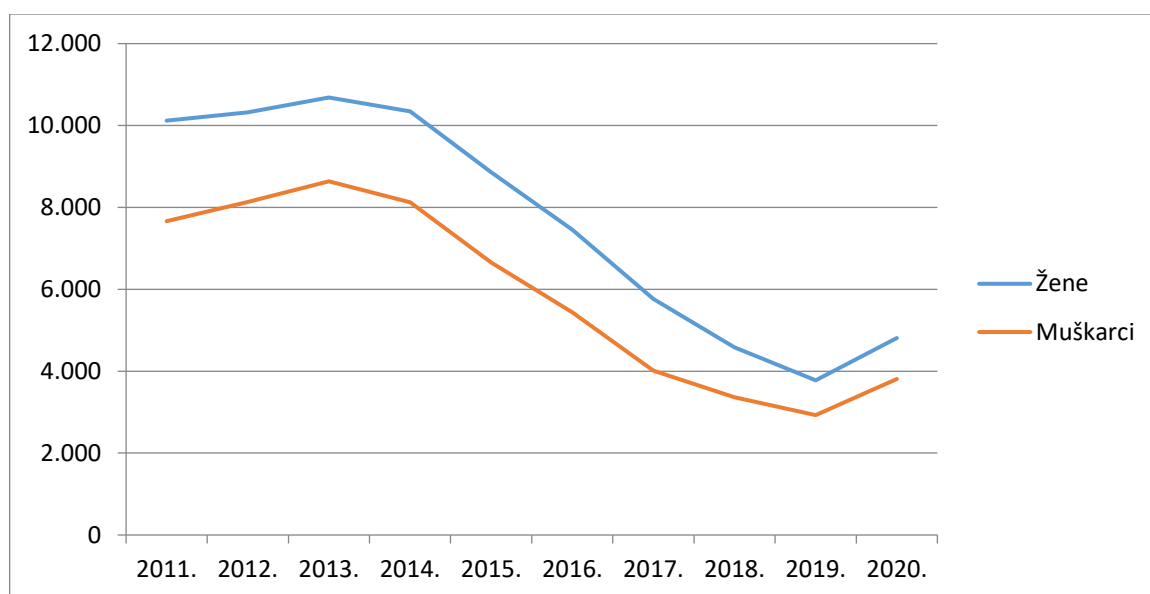
Izvor: Hrvatski zavod za zapošljavanje, <https://statistika.hzz.hr/Statistika.aspx?tiplzvjestaja=1>

Kako je prikazano u Tablici 7, u promatranom razdoblju broj nezaposlenih od 2011. do 2013. godine bilježi porast. U Županiji je 2013. godine zabilježen najveći broj nezaposlenih te je na HZZ-u bila evidentirano 19.321 nezaposlenih osoba. Nakon 2013. godine dolazi do blagog pada nezaposlenosti, a značajniji pad nezaposlenosti kreće se od 2015. godine nadalje. Tako je u roku od 4 godine (2015.-2019.) iz evidencije nezaposlenih izašlo gotovo 9.000 ljudi. Iako su prikazani pokazatelji nezaposlenosti pozitivni za gospodarstvo PGŽ-a, treba uzeti u obzir da na smanjenje nezaposlenosti utječe i odljev radne snage iz Republike Hrvatske.

Tijekom 2019. godine trend pada nezaposlenih se nastavlja te je iste godine zabilježen najmanji broj nezaposlenih u promatranom razdoblju. Tako se ukupan broj nezaposlenih osoba u Primorsko-goranskoj županiji smanjio za oko 15% u odnosu na 2018. godinu, od čega se broj nezaposlenih žena više smanjio nego broj nezaposlenih muškaraca.

Epidemija koronavirusa je ipak ostavila značajnog učinka u 2020. godini s obzirom da je zabilježen porast broja nezaposlenih za 1.913, odnosno 28% u odnosu na prethodnu godinu. Broj nezaposlenih muškaraca je porastao za 30% u odnosu na 2019. godinu, odnosno 2 postotna boda više u odnosu na nezaposlenost žena.

Grafikon 8: Ukupan broj nezaposlenih u PGŽ za razdoblje 2011.-2020., po spolu

Izvor: Izradio autor prema podacima Hrvatskog zavoda za zapošljavanje

Na Grafikonu 8 prikazan je odnos ukupnog broja nezaposlenih muškaraca i žena. Tijekom cijelog promatranog razdoblja žene sudjeluju manje na tržištu rada od muškaraca, odnosno broj nezaposlenih žena je veći nego broj nezaposlenih muškaraca. Postotak nezaposlenih žena u ukupnom broju nezaposlenih Primorsko-goranske županije kreće se od 55%-65%. Najveći postotak nezaposlenih žena zabilježen je 2017. godine, kada su nezaposlene žene činile 59% ukupno nezaposlenog stanovništva dok je najmanji nesrazmjer u nezaposlenosti prema spolovima zabilježen 2013. godine s 55% nezaposlenih žena, kada je zabilježena i najveća stopa nezaposlenosti. Unatoč trendu smanjenja nezaposlenih žena, još uvijek je veći broj nezaposlenih žena u odnosu na muškarce. Tako je u 2019. godini broj nezaposlenih žena činio oko 56% ukupno nezaposlenih Primorsko-goranske županije. U 2020. godini zabilježen je porast broja nezaposlenih za 28% zbog utjecaja epidemije koronavirusa. Broj nezaposlenih žena porastao je za 27% te je činio 55% ukupno nezaposlenih osoba Primorsko-goranske županije.

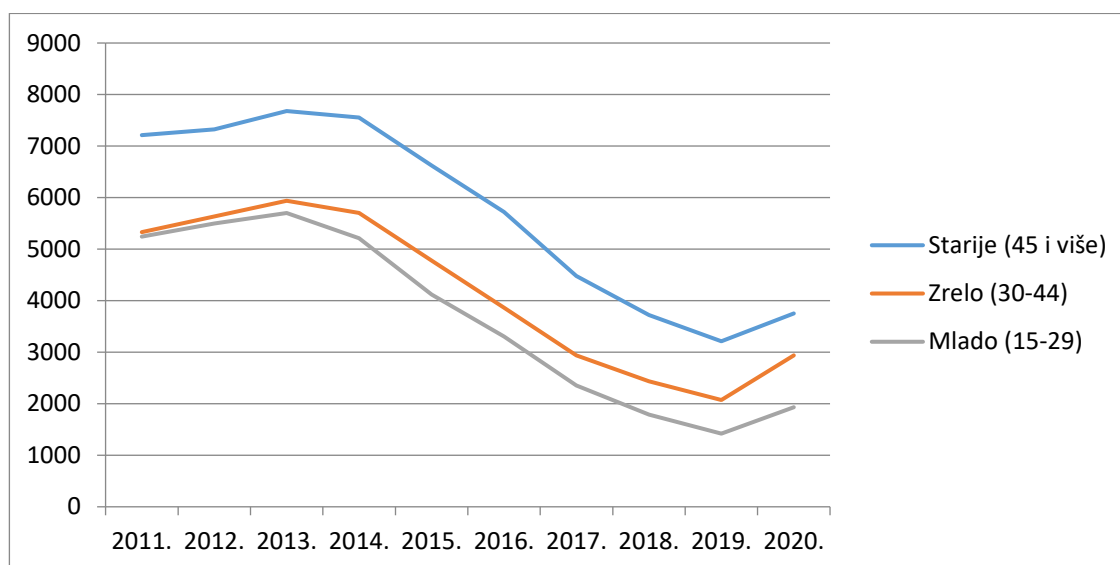
Tablica 8: Ukupan broj nezaposlenih u PGŽ za razdoblje 2011.-2020., po dobi

	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.
15-19	646	688	745	676	583	438	294	222	179	216
20-24	2.024	2.114	2.234	1.978	1.566	1.245	873	672	537	734
25-29	2.573	2.694	2.723	2.560	1.968	1.620	1.189	896	705	979
30-34	2.078	2.216	2.274	2.150	1.746	1.347	1.004	830	667	913
35-39	1.714	1.776	1.914	1.873	1.606	1.311	979	822	725	1.040
40-44	1.536	1.639	1.751	1.682	1.428	1.209	958	784	680	985
45-49	1.732	1.736	1.812	1.714	1.458	1.211	914	766	689	873
50-54	2.435	2.346	2.302	2.070	1.769	1.500	1.111	838	716	882
55-59	2.323	2.446	2.640	2.691	2.332	1.990	1.544	1.234	985	1.102
60 i više	721	796	926	1.075	1.062	1.018	908	882	821	893
Ukupno nezaposleni	17.782	18.451	19.321	18.469	15.518	12.889	9.774	7.946	6.704	8.617

Izvor: Hrvatski zavod za zapošljavanje, <http://statistika.hzz.hr/Statistika.aspx?tiplzvjestaja=1>

Kako je vidljivo iz Tablice 8 najveći broj nezaposlenih u promatranom razdoblju čine stariji od 50-59 godina te skupina od 35-39 godina. Također je zabilježen visok broj nezaposlenosti u 2019. godini među mladima između 25 i 29 godina. Nezaposlenost mladih osjetljivija je na kretanja u poslovnom ciklusu nego nezaposlenost odraslih. Budući da većina mladih osoba s 25 godina završi fakultet, novi su sudionici na tržištu rada s ograničenim radnim iskustvom te je manja vjerojatnost da će pronaći posao što predstavlja problem stjecanja radnog iskustva. S druge strane, visoki je broj nezaposlenih u dobnoj skupini između 50 i 59 godina. Djelatnici u ovoj dobnoj skupini najčešće dobivaju otkaz upravo zbog svoje dobi – smatra se da više ne mogu adekvatno obavljati radne zadatke. Takvi nezaposleni se jako teško i zapošljavaju, upravo zbog svoje dobi. Veliki je problem i što su relativno blizu mirovine, a opet im za ispunjenje uvjeta prijevremene ili starosne mirovine nedostaje određeni broj godina radnog staža. Tijekom 2020. godine najveći broj nezaposlenih također je zabilježen u dobi od 55-59 godina i 35-39 godina. Najmanji broj nezaposlenih čine mladi do 19 godina i mladi od 20-24 godine. Navedeno svakako ima smisla uzevši u obzir da obrazovanje u prosjeku traje do 24 godine starosti.

Grafikon 9: Ukupan broj nezaposlenih u PGŽ za razdoblje 2011.-2020., po dobi i grupama stanovnika

Izvor: Izradio autor prema podacima Hrvatskog zavoda za zapošljavanje

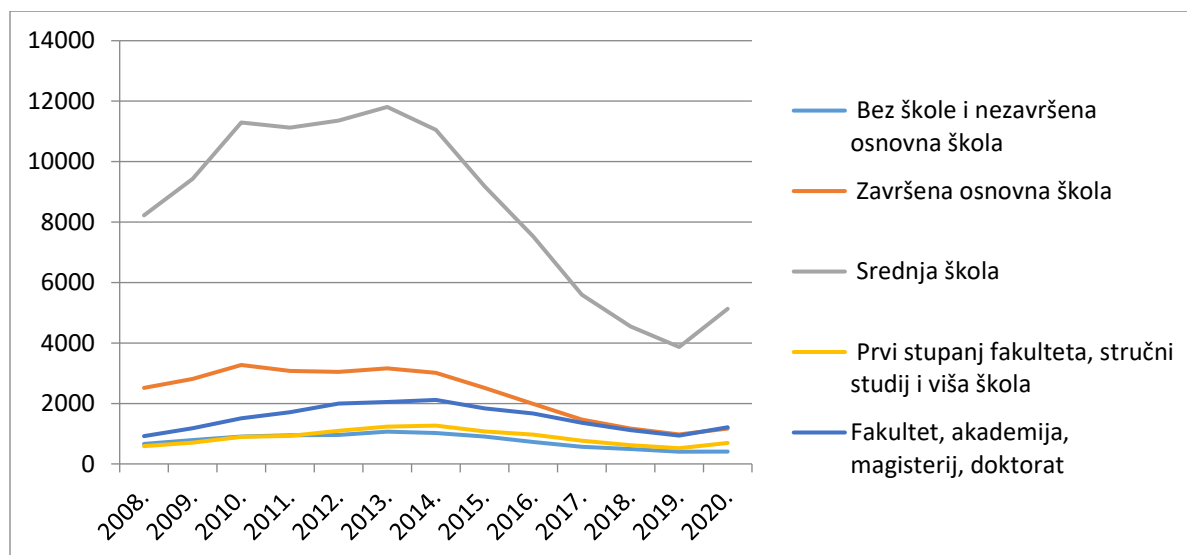
Prema podacima iz Tablice 8 nezaposleno stanovništvo je podijeljeno na tri grupe, mlado stanovništvo od 15-29 godina, zrelo 30-44 godina i starije stanovništvo od 45 godina i više. Prema tome, iz Grafikona 9 vidljivo je da u sve tri grupe 2013. godina broji najviše nezaposlenih, nakon koje je broj nezaposlenih počeo padati te je u 2019. godini zabilježen najmanji broj nezaposlenih u promatranom razdoblju. Vidljivo je da u 2020. godini broj nezaposlenih raste u sve tri skupine, pa tako broj nezaposlenih u skupini starijeg stanovništva za 16,7%, u grupi zrelog stanovništva za 41,8%, dok u grupi mladih za 35,85%. Uspoređujući sve tri grupe stanovnika, najviše nezaposlenih je među starijim stanovništvom, a najmanje među mladim stanovništvom Primorsko – goranske županije.

Tablica 9: Ukupan broj nezaposlenih u PGŽ za razdoblje 2011.-2020., prema stupnju obrazovanja

	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.
(0) Bez škole i nezavršena osnovna škola	949	955	1.068	1.023	903	730	571	489	404	410
(1) Završena osnovna škola	3.073	3.044	3.166	3.010	2.513	1.988	1.471	1.172	975	1.169
(2) Srednja škola	11.127	11.358	11.808	11.052	9.185	7.529	5.597	4.549	3.868	5.130
(3) Prvi stupanj fakulteta, stručni studij i viša škola	923	1.101	1.233	1.267	1.078	969	772	614	520	691
(4) Fakultet, akademija, magisterij, doktorat	1.710	1.993	2.046	2.117	1.839	1.673	1.363	1.122	937	1.217
Ukupno	17.782	18.451	19.321	18.469	15.518	12.888	9.774	7.946	6.704	8.617

Izvor: Hrvatski zavod za zapošljavanje, <http://statistika.hzz.hr/Statistika.aspx?tiplzvjestaja=1>

Grafikon 10: Ukupan broj nezaposlenih u PGŽ za razdoblje 2011.-2020., prema stupnju obrazovanja

Izvor: Izradio autor prema podacima Hrvatskog zavoda za zapošljavanje

Prema Tablici 9 i Grafikonu 10 vidljivo je da najveći broj nezaposlenih ima završenu srednju školu. Njihov broj se kreće od oko 11.000 u 2010. godini do gotovo 12.000 nezaposlenih u 2013. godini. Broj nezaposlenih sa završenim srednjoškolskim obrazovanjem počeo je padati od 2014. godine. U 2019. godini iznosio je 3.868 nezaposlene osobe, što je pad nezaposlenosti za oko 67% u odnosu na 2013. godinu kada je zabilježen najveći broj nezaposlenih sa srednjoškolskim obrazovanjem. Također iz Tablice 9 i Grafikona 10 može se zaključiti da se broj nezaposlenih u 2019. godini smanjio na svim razinama obrazovanja. Najmanji broj nezaposlenih u Primorsko-goranskoj županiji su osobe bez ikakvog obrazovanja čiji se broj u 2019. godini smanjio za 17% u odnosu na prethodnu godinu. Relativno je nizak i broj nezaposlenih sa završenim prvim stupnjem fakulteta, stručnim studijem i višom školom čiji se broj s 520 nezaposlenih u 2019. godini smanjio za 15% u odnosu na prethodnu godinu. U 2020. godini vidljivi su nešto drukčiji podaci te je najveći porast broja nezaposlenih zabilježen kod osoba sa završenim prvim stupnjem fakulteta, stručnim studijem ili

višom školom, čak 32,69%, zatim slijede osobe sa srednjom školom s 32,63%, te osobe sa fakultetom, akademijom, magisterij i doktoratom s 29,88%.

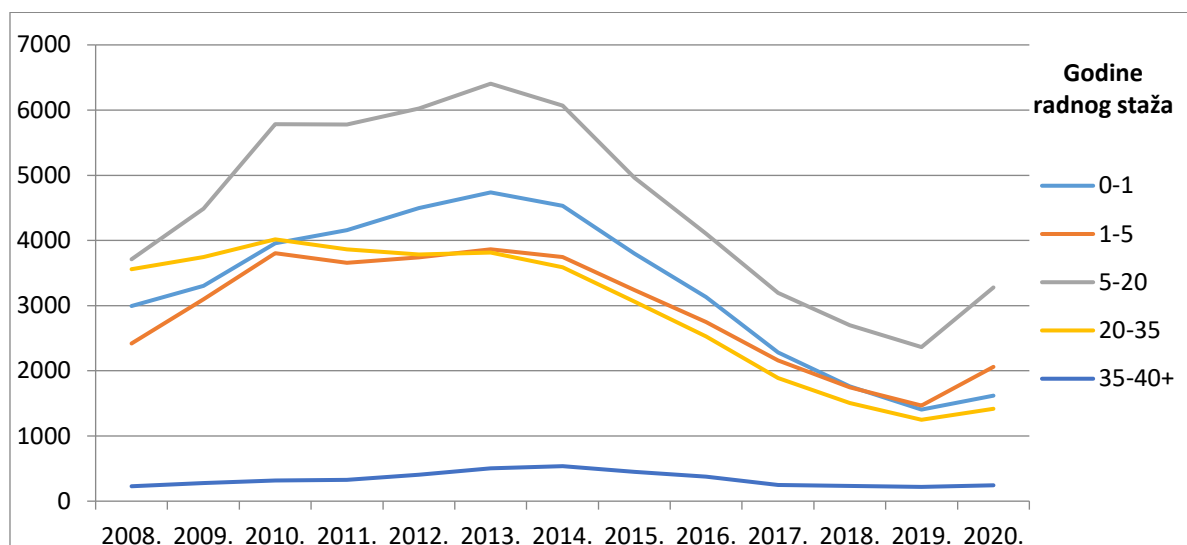
Tablica 10: Ukupan broj nezaposlenih u PGŽ za razdoblje 2011.-2020., prema radnom stažu

	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.
Bez staža	2.516	2.657	2.813	2.762	2.259	1.882	1.385	1.069	835	902
Do 1 godine	1.641	1.838	1.924	1.768	1.543	1.250	896	691	570	718
1 - 2 godine	1.223	1.322	1.438	1.541	1.358	1.178	891	693	531	729
2 - 3 godine	916	890	910	876	789	672	548	456	384	541
3 - 5 godina	1.518	1.528	1.515	1.331	1.094	900	720	598	552	789
5 - 10 godina	2.705	2.815	2.952	2.744	2.150	1.719	1.301	1.085	926	1.309
10 - 20 godina	3.074	3.210	3.453	3.323	2.812	2.385	1.896	1.613	1.438	1.969
20 - 30 godina	2.820	2.772	2.817	2.630	2.255	1.881	1.418	1.146	920	1.052
30 - 35 godina	1.041	1.013	996	957	806	646	471	362	329	366
35 - 40 godina	312	371	452	469	401	339	226	196	191	201
Preko 40 godina	16	35	51	68	51	37	22	37	28	41
Ukupno	17.782	18.451	19.321	18.469	15.518	12.889	9.774	7.946	6.704	8.617

Izvor: Hrvatski zavod za zapošljavanje, <http://statistika.hzz.hr/Statistika.aspx?tiplzvjestaja=1>

Iz Tablice 10 vidljivo je kako najveći broj nezaposlenih u Primorsko-goranskoj županiji u promatranom razdoblju ima radni staž od 10-20 godina. Relativno visok je i broj nezaposlenih bez radnog staža, zatim s radnim stažom od 5-10 godina i od 20-30 godina. Iako su mladi bez radnog staža veliki problem po pitanju nezaposlenosti, mladi nezaposleni s manje od jedne do pet godina radnog staža predstavljaju tek manji udio nezaposlenih u Primorsko-goranskoj županiji. Najmanje nezaposlenih ima radni staž preko 40 godina.

Grafikon 11: Ukupan broj nezaposlenih u PGŽ za razdoblje 2011.-2020., prema godinama radnog staža

Izvor: Izradio autor prema podacima Hrvatskog zavoda za zapošljavanje

Prema Grafikonu 11 najveći broj nezaposlenih je s radnim stažom od 5-20 godina te slijede nezaposleni sa stažom 0-1 godine. Najmanji broj nezaposlenih su oni nezaposleni sa stažom od 35-40 godina i više. Posljedice epidemije koronavirusa vidljive su na ukupnom broju nezaposlenih u Primorsko-goranskoj županiji u 2020. godini. Tako je značajniji porast zabilježen na ukupnom broju nezaposlenih s 5-20 godina radnog staža i to za 39% u odnosu na 2019. godinu. Pored navedenoga značajan porast zabilježen je i na nezaposlenima s 1-5 godina radnog staža za 40%, dok je pad od 20% zabilježen kod nezaposlenih s 0-1 godina radnog staža. Razlog tomu je činjenica da je većina poslodavaca iskoristila priliku te zatražila poticaje za zapošljavanje mladih osoba bez radnog staža.

Tablica 11: Ukupan broj nezaposlenih u PGŽ za razdoblje 2011.-2020., prema skupini zanimanja

	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.
(0) Vojna zanimanja	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
(1) Zakonodavci, dužnosnici i direktori	0	0	1	0	1	0	1	0	1	0
(2) Znanstvenici, inženjeri i stručnjaci	1.855	2.213	2.338	2.424	2.069	1.910	1.514	1.245	1.035	1.363
(3) Tehničari i stručni suradnici	2.338	2.533	2.655	2.571	2.233	1.944	1.453	1.180	985	1.299
(4) Administrativni djelatnici	3.017	2.953	3.045	2.944	2.479	2.095	1.675	1.368	1.185	1.460
(5) Uslužna i trgovačka zanimanja	3.694	3.643	3.624	3.237	2.759	2.268	1.648	1.320	1.084	1.653
(6) Poljoprivredni	73	78	87	101	105	95	75	64	53	59

ci, šumari, ribari, lovci										
(7) Zanimanja u obrtu i pojedinačnoj proizvodnji	2.275	2.472	2.630	2.344	1.828	1.316	818	634	512	636
(8)	809	767	756	698	537	419	277	214	181	251
Rukovatelji postrojenjima , industrijski proizvođači i sastavljači proizvoda										
(9)	3.721	3.792	4.185	4.150	3.507	2.842	2.313	1.921	1.668	1.896
Jednostavna zanimanja										
Ukupno	17.782	18.451	19.321	18.469	15.518	12.889	9.774	7.946	6.704	8.617

Izvor: Hrvatski zavod za zapošljavanje, <http://statistika.hzz.hr/Statistika.aspx?tipIzvjestaja=1>

Iz Tablice 11 možemo ustanoviti kako je u promatranom razdoblju najviše nezaposlenih bilo u skupini jednostavnih zanimanja. Slijede administrativni djelatnici te uslužna i trgovačka zanimanja. Relativno visoku nezaposlenost bilježe i znanstvenici, inženjeri i stručnjaci, te tehničari i stručni suradnici. Najmanja nezaposlenost bilježi se u poljoprivredi, šumarstvu, ribarstvu i lovstvu te kod rukovatelja postrojenjima. Vojna zanimanja i zakonodavci imaju zabilježenu izrazito nisku nezaposlenost.

U 2020. godini u odnosu na prethodnu godinu, u gotovo svim navedenim zanimanjima se povećala nezaposlenost, a broj nezaposlenih se najviše povećao u zanimanju (5) Uslužna i trgovačka zanimanja, za čak 52%. Razlog tome se pripisuje utjecaju epidemije koronavirusa i povezanog smanjenja broja djelatnika uslijed restriktivnih mjera u 2020. godini kao što su skraćivanje radnog vremena te zabrana rada ugostiteljskih objekata.

5. Obrtništvo Primorsko-goranske županije u razdoblju 2011.-2020. godine

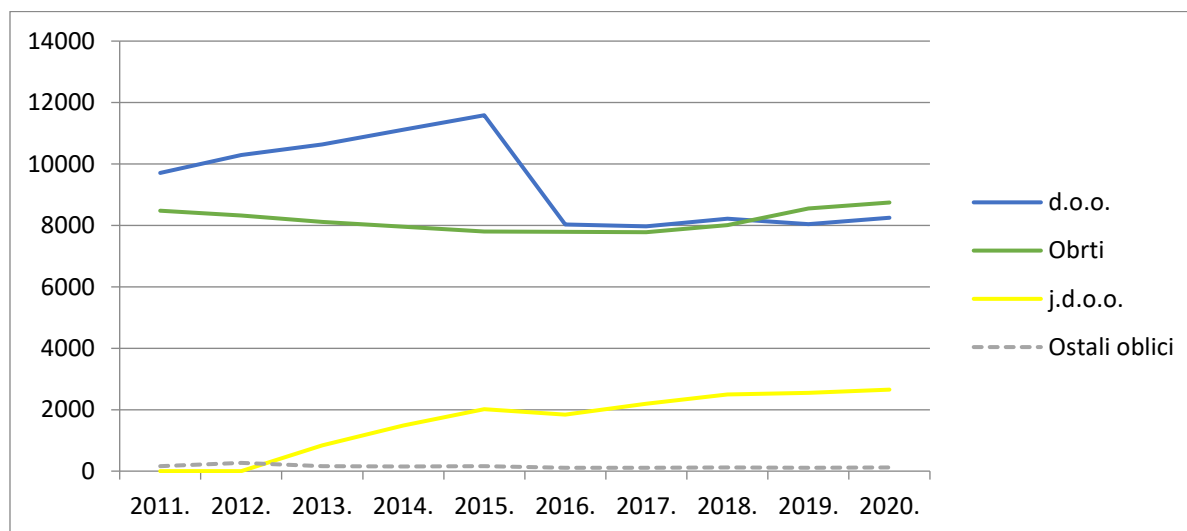
Obrtništvo predstavlja veliki udio poduzetništva jednog gospodarstva te u hrvatskom gospodarstvu ima najdužu tradiciju. Kada se promatra ukupno poduzetništvo često se u obzir ne uzima i obrtništvo zbog nedostupnosti financijskih podataka. Obrt je prema definiciji samostalno i trajno obavljanje gospodarskih djelatnosti, u skladu sa Zakonom, koje obavljaju fizičke osobe sa svrhom postizanja dobiti koja se ostvaruje proizvodnjom, prometom ili pružanjem usluga na tržištu. Unutar ovog poglavlja biti će analizirani dostupni pokazatelji za poduzetništvo kao što su broj obrta, cehovski ustroj, vlasništvo i broj zaposlenih na razini Primorsko-goranske županije.

Tablica 12: Aktivni ustrojbeni oblici u Primorsko-goranskoj županiji za promatrano razdoblje 2011.-2020.

	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.
d.o.o.	9.710	10.289	10.639	11.110	11.586	8.035	7.969	8.214	8.045	8.248
j.d.o.o.	/	/	838	1.487	2.018	1.840	2.190	2.498	2.552	2.653
ostali oblici	158	268	160	156	165	109	114	122	112	116
obrti	8.478	8.319	8.114	7.956	7.800	7.790	7.778	8.013	8.553	8.745
UKUPNO	18.346	18.876	19.751	20.709	21.569	17.774	18.051	18.847	19.262	19.762

Izvor: Hrvatska obrtnička komora, publikacija "Obrtništvo u brojkama"

Grafikon 12: Aktivni ustrojbeni oblici u Primorsko-goranskoj županiji za promatrano razdoblje 2011.-2020. godine

Izvor: Izradio autor prema podacima Hrvatske obrtničke komore

U Tablici 12 i Grafikonu 12 prikazan je broj aktivnih ustrojbenih oblika u Primorsko-goranskoj županiji za razdoblje 2011.-2020. godine. Trgovačka društva konstantno rastu u razdoblju od 2011.-2015. godine nakon čega slijedi nagli pad aktivnih društava s ograničenom odgovornošću (d.o.o.) u 2016. godini za oko 30% u odnosu na prethodnu godinu kada je zabilježen najveći broj d.o.o.-a. Broj obrta je u konstantnom opadanju od 2010. godine do 2017. godine. U 2017. godini broj društava s

ograničenom odgovornošću nastavlja s laganim padom dok se broj jednostavnih društava s ograničenom odgovornošću (j.d.o.o.) od 2013. godine povećava, a razlog tome je relativno mali trošak osnivanja i temeljnog kapitala te brzina osnivanja. U 2018. godini svi navedeni aktivni ustrojbeni oblici su u porastu u odnosu na prethodnu godinu. U 2019. godini broj društava s ograničenom odgovornošću bilježi pad od 2%, dok jednostavna društva s ograničenom odgovornošću bilježe porast za 2% u odnosu na 2018. godinu. Također je zabilježen porast aktivnih obrta u 2019. godini od 6,7% u odnosu na prethodnu godinu. U 2020. godini zabilježen je porast broja svih aktivnih ustrojbenih oblika u Primorsko-goranskoj županiji, odnosno d.o.o. za 2,52%, j.d.o.o. za 3,96%, obrti za 2,24% te ostali oblici za 3,57% u odnosu na 2019. godinu. Jedan od razloga porasta aktivnih ustrojbenih oblika pripisuje se i potporama za samozapošljavanje Hrvatskog zavoda za zapošljavanje, putem kojih se može ostvariti potpora do maksimalno 130.000 kuna.

Tablica 13: Postotak obrta u ukupnim ustrojbenim oblicima Primorsko-goranske županije, za razdoblje 2011.-2020.

	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.
% obrtnika u ukupnom poduzetništvu PGŽ-a	46,21%	44,07%	41,08%	38,42%	36,16%	43,83%	43,09%	42,52%	44,40%	44,25%

Izvor: Hrvatska obrtnička komora, publikacija "Obrtništvo u brojkama"

Kako je prikazano u Tablici 13, obrtnici čine značajan postotak aktivnih ustrojbenih oblika u Primorsko-goranskoj županiji. Nakon 2011. godine njihov postotak u ukupnom poduzetništvu Primorsko-goranske županije pada do 2015. godine. Obrtnici najniže udjele u ukupnom poduzetništvu Primorsko-goranske županije bilježe tijekom 2014. i 2015. godine kada su udjeli bili na razini ispod 40%. Ova se pojava može pripisati i uvođenjem novog ustrojbenog oblika – j.d.o.o.- a koji se u to vrijeme mnogim poduzetnicima činio atraktivnijim i jednostavnijim za osnivanje od samog obrta. U 2016. godini udio obrtnika u ukupnom poduzetništvu Primorsko-goranske županije je krenuo rasti i iznosio je 43,83% dok u 2017. i 2018. godini pada te u 2019. godini opet raste na 44,40%. U 2020. godini zabilježen je ponovni pad udjela obrtnika u Županiji te je iznosio 44,25%.

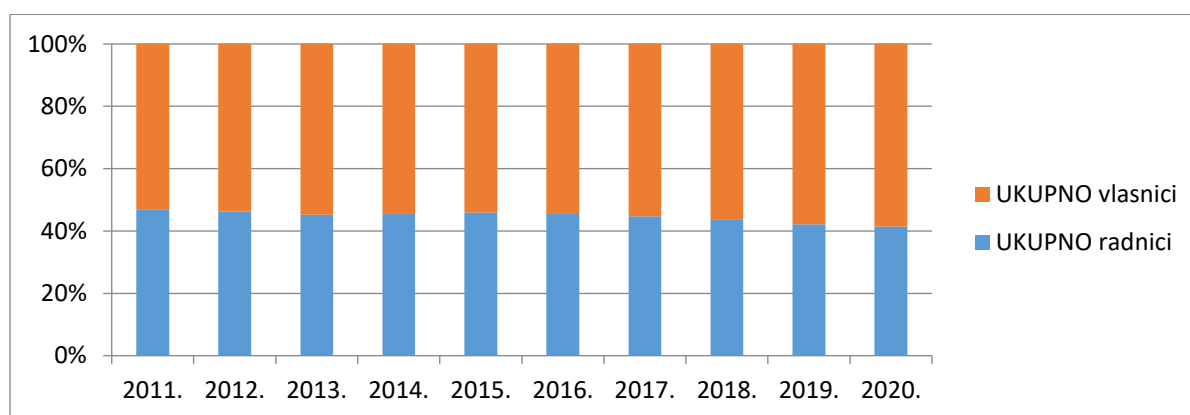
Tablica 14: Ukupni broj zaposlenih u obrtništvo Primorsko-goranske županije za razdoblje 2011.-2020. godine

	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.
vlasnica/ ortak obrta	2.836	2.778	2.708	2.683	2.620	2.674	2.679	2.837	3.067	3.180
radnice	3.624	3.344	3.253	3.197	3.210	3.218	3.022	2.941	2.939	2.865
vlasnik/ ortak obrta	5.929	5.802	5.659	5.515	5.425	5.356	5.339	5.395	5.712	5.793
radnici	4.137	4.026	3.657	3.627	3.613	3.553	3.464	3.477	3.445	3.486
UKUPNO radnika	7.761	7.370	6.910	6.824	6.823	6.771	6.486	6.418	6.384	6.351
UKUPNO vlasnika	8.765	8.580	8.367	8.198	8.045	8.030	8.018	8.232	8.779	8.973
UKUPNO zaposleni	16.526	15.950	15.277	15.022	14.868	14.801	14.504	14.650	15.163	15.324

Izvor: Hrvatska obrtnička komora, publikacija "Obrtništvo u brojkama"

Promatrajući razdoblje od 2011.-2020. godine prema podacima iz Tablice 14 vidljivo je da broj zaposlenih u obrtništvu nakon 2011. godine pada sve do 2018. godine kada je zabilježen lagan porast broja zaposlenih. Porast je vidljiv i u 2019. godini, za 513 zaposlena, odnosno 3,5% u odnosu na prethodnu godinu. Porast je vidljiv i u 2020. godini za 161 zaposlena, odnosno za 1,06%. Zanimljivo je za uočiti kako se struktura zaposlenih u obrtništvu mijenjala u promatranom razdoblju. Nadalje, ukupan broj radnika je u konstantnom padu, a ukupan broj vlasnika nakon 2011. bilježi pad sve do 2018. kada je broj vlasnika porastao u odnosu na prethodnu godinu. Porast broja vlasnika je zabilježen i u 2019. i 2020. godini te je iznosio 8.973, odnosno 2,21% više u odnosu na 2019. godinu. Prema navedenom može se zaključiti kako u strukturi zaposlenih vlasnici čine veći udio. Promjene u strukturi zaposlenih kod obrtništva vidljive su u Grafikonu 13. Promatrajući vlasništvo u obrtništvu po spolu, vidljivo je da je u cijelom promatranom razdoblju broj vlasnika veći od broja radnika, a u 2020. godini omjer je 58% naprema 42%.

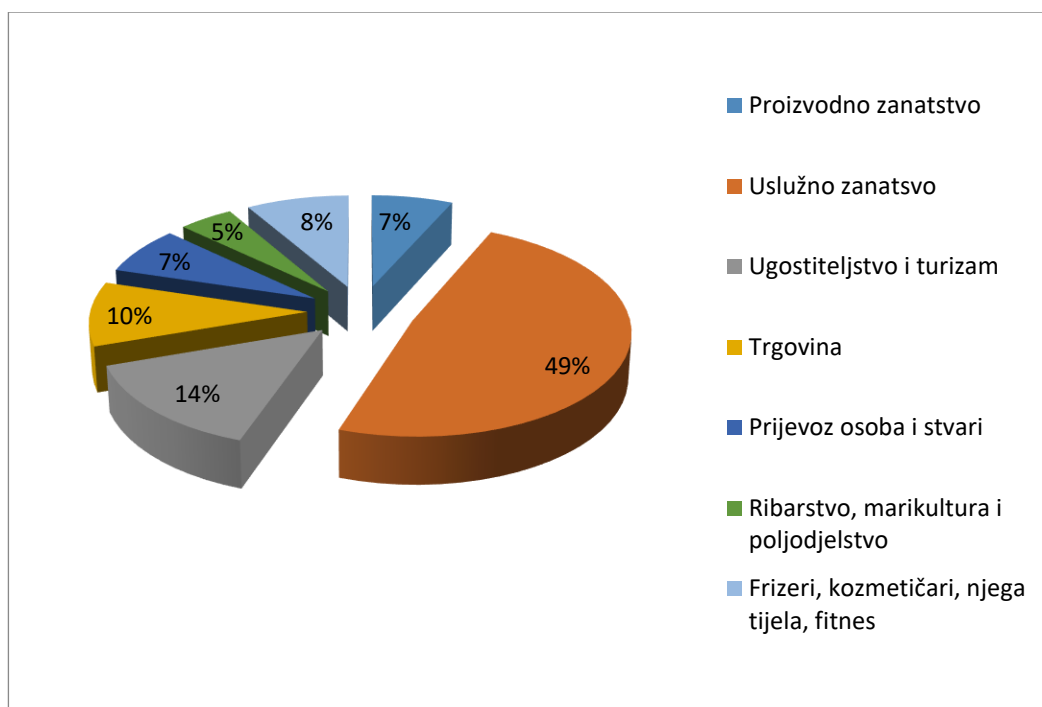
Grafikon 13: Promjene u strukturi zaposlenih u obrtništvu Primorsko-goranske županije za razdoblje 2011.-2020. godine

Izvor: Izradio autor prema podacima Hrvatske obrtničke komore

Kako je vidljivo iz Grafikona 13, vlasnici u strukturi zaposlenih čine više od 50%. Navedeno je pokazatelj utjecaja krize na obrtništvo Primorsko-goranske županije. Osim smanjenja samog broja aktivnih obrta smanjio se i broj zaposlenih u obrtništvu. Najveći broj zaposlenih u obrtništvu Primorsko-goranske županije zabilježen je 2010. godine s 17.082 zaposlenih, od čega je 8.185 radnika i 8.897 zaposlenih vlasnika. Broj zaposlenih nakon 2010. godine je pao sve do 2018. godine kada je zabilježen porast broja zaposlenih za 1% u odnosu na prethodnu godinu. Uspoređujući podatke zaposlenih u 2019. i 2010. godini, broj zaposlenih u 2019. godini je manji za 1.919 zaposlena, odnosno za 11,23%. Nadalje, u 2019. i 2020. godini, prema posljednjim dostupnim podacima, broj radnika nastavio je negativan trend gdje se broj radnika smanjio za 0,53% u 2019. godini, te za 0,52% u 2020. godini u odnosu na prethodnu godinu. Broj vlasnika se povećao u 2019. godini za 6,64%, a u 2020. godini za 2,21%.

Grafikon 14: Cehovski ustroj u aktivnim obrtima u Primorsko-goranskoj županiji u 2020. godini, u postocima

Izvor: Izradio autor prema podacima Hrvatske obrtničke komore

Na Grafikonu 14 vidljivo je da od ukupnog broja obrta koji u 2020. godini iznosi 8.745 aktivnih obrta, najviše se obrtnika bavi uslužnim zanatstvom s 4.249 obrta koji čine oko 49% udjela, nakon čega slijedi ugostiteljstvo i turizam. Najmanje aktivnih obrta je u djelatnosti ribarstva, marikulture i poljodjelstva s 397 obrta koji čine oko 5% udjela.

Tablica 15: Cehovski ustroj u aktivnim obrtima u Primorsko-goranskoj županiji za razdoblje 2013.-2020. godine

Cehovi	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.
Proizvodno zanatstvo	615	595	585	585	588
Uslužno zanatstvo	3.117	3.244	3.504	3.985	4.249
Ugostiteljstvo i turizam	1.399	1.348	1.324	1.317	1.261
Trgovina	964	903	876	886	869
Prijevoz osoba i stvari	632	635	645	669	640
Ribarstvo, marikultura i poljodjelstvo	427	412	396	397	397

Frizeri, kozmetičari, njega tijela i fitnes	636	641	683	714	741
UKUPNO	7.790	7.778	8.013	8.553	8.745

Izvor: Izradio autor prema podacima Hrvatske obrtničke komore

U Tablici 15 prikazan je cehovski ustroj u aktivnim obrtima u Primorsko-goranskoj županiji za razdoblje od 2016. do 2020. godine. Vidljivo je da se kroz promatrano razdoblje najviše obrta bavi uslužnim zanatstvom, nakon toga slijedi ugostiteljstvo i turizam te trgovina. Obrti koji se bave uslužnim zanatstvom podrazumijeva obrte koji se bave izdavaštvom, tiskarskim uslugama, graditeljstvom, iznajmljivanjem, vađenjem ruda, autostrukom, popravkom i održavanjem objekata, uslugama čišćenja i sl., dok proizvodno zanatstvo obuhvaća obrte koji se bave proizvodnjom hrane i pića, kože, krzna, drva, papira, metala, plastike, guma i sl. Broj obrta koji se bave uslužnim zanatstvom te frizerskim, kozmetičarskim i fitnes uslugama je vidljivo u porastu kroz promatrano razdoblje, dok je broj obrta u proizvodnom zanatstvu, ugostiteljstvu, turizmu, trgovini, prijevozu osoba i stvari te ribarstvu, marikulturi i poljodjelstvu u padu. Kako je vidljivo iz Tablice 15 broj obrta u proizvodnom zanatstvu pao je za 4% u 2020. godini u odnosu na 2016. godinu, u ugostiteljstvu i turizmu i trgovini za 10%, dok je broj obrta u uslužnim djelatnostima porastao za 36% u 2020. godini u odnosu na 2016. godinu.

6. Ekonomski odnosi Primorsko-goranske županije s inozemstvom za razdoblje 2011.-2020. godine

6.1. Razmjena roba i usluga s inozemstvom kod poduzeća Primorsko-goranske županije za razdoblje 2013. – 2020. godine

Razmjena roba i usluga s inozemstvom daje uvid u vrijednost prodane robe i usluga u inozemstvo kao i vrijednosti uvezene robe i usluga iz inozemstva. Međunarodna trgovina čini važan dio svjetskog gospodarstva i važna je za gospodarski razvitak određene zemlje. Povećanje izvoza stvara radna mjesta, predstavlja ujedno i rast BDP-a te veličina izvoza ima značajan utjecaj na razinu deficita državnog računa. Uvoz se javlja u funkciji podmirenja potreba domaćeg pučanstva i domaće privrede robom i uslugama kojih na domaćem tržištu uopće nema ili ih nema u dovoljnim količinama.

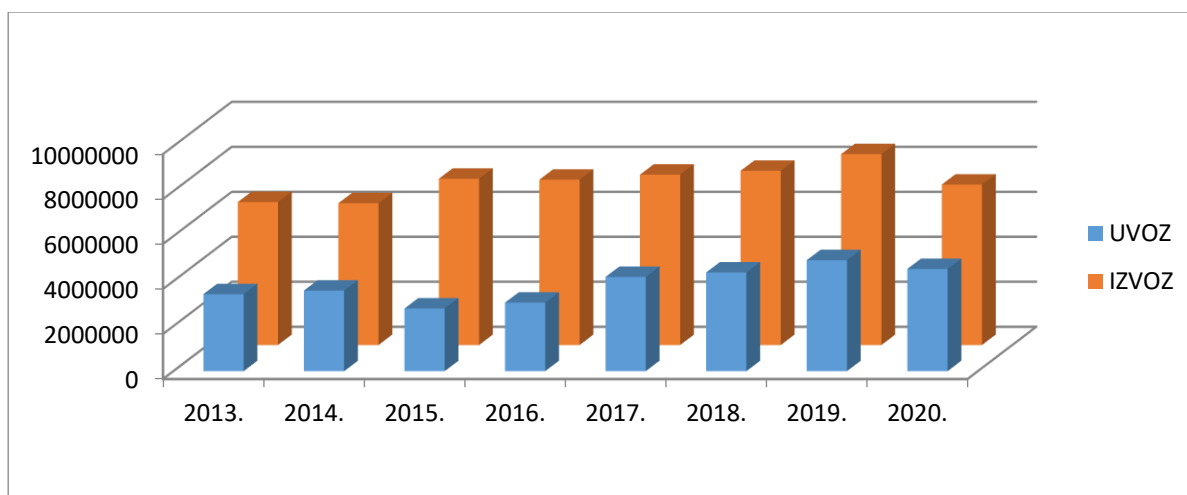
Nastavno, u Tablici 16 i Grafikonu 15 dan je prikaz vrijednosti uvoza i izvoza poduzeća Primorsko-goranske županije za razdoblje 2013.-2020. godine. Pojavom epidemije koronavirusa osim poduzetništva pogođeni su i glavni trgovinski partneri, što se nepovoljno odrazilo na uvoz, a naročito izvoz usluga. Ovakva kretanja djelovala su i na smanjenje privatnih investicija uslijed snažnoga negativnog šoka potražnje, no vjerojatno i javnih. Naime, dio javnih investicija financira se iz proračuna, ali je fiskalna pozicija države uvelike ovisna o kretanju potražnje. Razdoblje zabrane i ograničavanja rada urodilo je snažnim smanjenjem poreznih prihoda (naročito PDV-a), ali i doprinosa. To je zajedno s pritiskom javnosti utjecalo i na potrebu rezanja proračunskih rashoda, uslijed čega su se smanjila i kapitalna ulaganja.

Tablica 16: Razmjena roba i usluga s inozemstvom kod poduzeća PGŽ za razdoblje 2013.-2020., u tisućama kuna

	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.
Izvoz	6.356.525	6.302.641	7.392.528	7.350.513	7.574.390	7.744.771	8.487.825	7.131.689
Uvoz	3.423.674	3.583.392	2.784.654	3.045.668	4.188.403	4.388.524	4.934.339	4.543.814
Pokrivenost uvoza izvozom	186%	176%	265%	241%	181%	176%	172%	157%

Izvor: Izradio autor prema podacima FINA-e, registar godišnjih financijskih izvještaja

Grafikon 15: Razmjena roba i usluga s inozemstvom kod poduzeća PGŽ za razdoblje 2013.-2020.

Izvor: Izradio autor prema podacima FINA-e, registar godišnjih financijskih izvještaja

Sukladno podacima FINA-e, iz Tablice 15 i Grafikona 15 vidljivo je da su poduzeća Primorsko-goranske županije izvozno orijentirana te se izvoz od 2016. do 2020. godine povećavao. Izvozno orijentirana ekonomija doprinosi gospodarskom rastu Primorsko-goranske Županije. Uvoz je u promatranom razdoblju u 2015. godini pao u odnosu na prethodnu te je nakon 2015. godine ponovno krenuo rasti. Stopa pokrivenosti uvoza izvozom u promatranom razdoblju je bila najviša u 2015. godini te iznosila 265%. Od navedene godine pokrivenosti uvoza izvozom pada sve do 2020. godine kada iznosi 157%.

Ukupan izvoz roba i usluga Primorsko-goranske županije u 2020. godini iznosio je 7,1 milijardi kuna. Istodobno je uvoz iznosio 4,5 milijardi kuna. Pokrivenost uvoza izvozom se smanjila u odnosu na prethodnu godinu i iznosila je 157%. Vanjskotrgovinski suficit u 2020. godini je iznosio 2,58 milijarde kuna. Nadalje, u promatranom razdoblju Primorsko-goranska županija u svim godinama ostvaruje pozitivni vanjskotrgovinski saldo, odnosno suficit. Vanjskotrgovinski saldo od 4,3 milijarde kuna zabilježen je u 2016. godini, u 2017. godini iznosio je oko 3,4 milijarde kuna, u 2018. godini 3,5 milijarde kuna, dok je u 2019. godini iznosio 3,5 milijarde kuna.

6.2. Vrijednost ukupnih inozemnih ulaganja u Republici Hrvatskoj i Primorsko-goranskoj županiji u razdoblju 2011.-2020. godine (Opisni dio i analitički dio – tabelarni i grafički prikaz)

Inozemna ulaganja, u najširem smislu riječi, predstavljaju sva ulaganja inozemnih pravnih i fizičkih osoba u gospodarske djelatnosti neke zemlje. Dio su platne bilance i obuhvaćaju vlasnička ulaganja, zadržanu dobit i dužničke odnose između vlasnički povezanih rezidenata i nerezidenata. Faktori privlačnosti određene zemlje za ulaganje su lokacija, veličina tržišta, zemljopisni položaj, stanje ekonomije, porezni tereti, kulturno i političko okruženje i sl. S druge strane, gospodarstva u koja se ulaže bilježe pozitivne učinke kao što su priljevi u državni proračun kroz poreze, povećanje

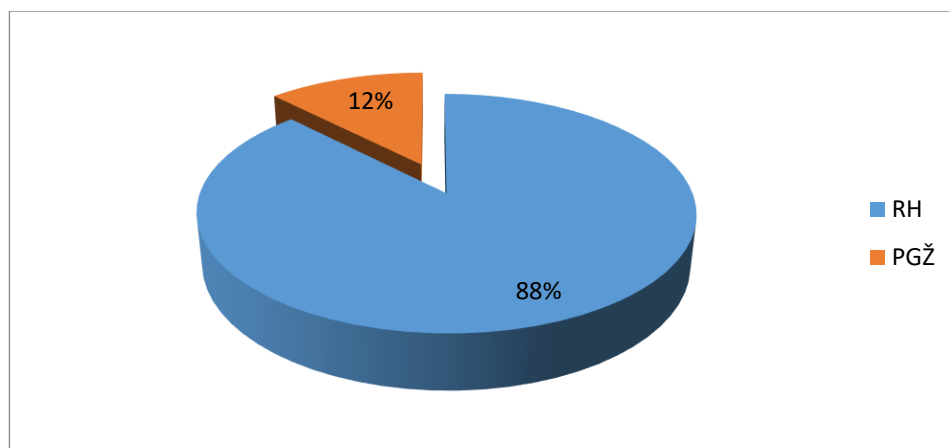

broja radnih mjesta, prijenos znanja, tehnologije, know-how-a i drugo. Možemo reći kako strana ulaganja pokazuju privlačnost određenog gospodarstva.

Globalna ekonomska kriza je utjecala na slab priljev inozemnih izravnih ulaganja u hrvatsko gospodarstvo, problem korupcije, zakonski okvir i kapacitet na nacionalnoj i lokalnoj razini. Kretanja izravnih inozemnih ulaganja prikazana su u sljedećim poglavljima.

Ukupna ulaganja u Republiku Hrvatsku za razdoblje 2011.–2020. godine iznosila su 12,4 milijarde EUR, dok su ulaganja u Primorsko-goransku županiju u istom razdoblju iznosila 1,16 milijuna EUR, odnosno 11% ukupnih ulaganja na razini Republike Hrvatske.

Grafikon 16: Struktura ukupnih inozemnih ulaganja u RH i u PGŽ u 2020. godini

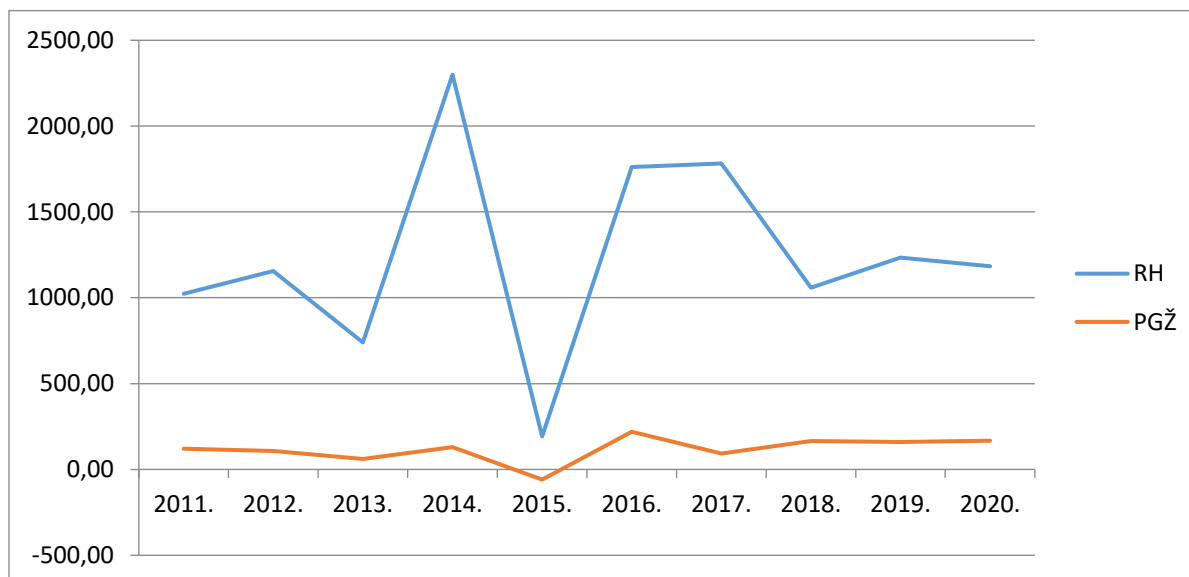
Izvor: Izradio autor prema podacima Hrvatske narodne banke

Tablica 17: Struktura inozemnih ulaganja u RH i u PGŽ za razdoblje 2011. - 2020. po godinama ulaganja, u mil. EUR

	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.
RH	1.022,5	1.154,9	739,2	2.299,7	191,8	1.762,6	1.781,9	1.057,8	1.233,7	1.182,8
PGŽ	121,51	107,44	60,47	130,29	-59,07	219,35	92,68	165,03	159,9	166,4

Izvor: Hrvatska narodna banka

Grafikon 17: Struktura inozemnih ulaganja u RH i u PGŽ za razdoblje 2011. - 2020. po godinama ulaganja, u mil. EUR

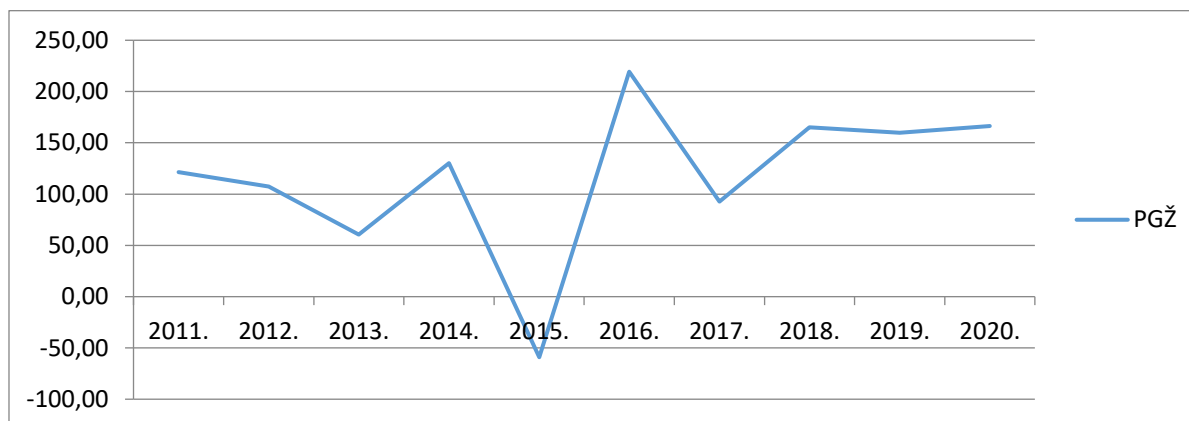

Izvor: Izradio autor prema podacima Hrvatske narodne banke

U Tablici 17 i Grafikonu 16 i 17 prikazana su kretanja strukture inozemnih ulaganja u Republiku Hrvatsku i Primorsko-goransku županiju za razdoblje 2011.-2020. godine u milijunima eura. Iz navedenog je vidljivo da je u promatranom razdoblju najviši iznos izravnih inozemnih ulaganja na razini Republike Hrvatske zabilježen u 2014. godini, a na razini Primorsko-goranske županije u 2017. godini.

Najniži iznos izravnih stranih ulaganja ostvaren je u 2015. godini kada su strana ulaganja iznosila 2.107 mil. EUR manje u odnosu na 2014. godinu. Iste godine na razini PGŽ-a je povučeno 59,07 mil. EUR kapitala u inozemstvo. Razlozi pada investicija su pogoršanje uvjeta na svjetskim financijskim tržištima. U 2016. godini inozemna ulaganja rastu na razini Primorsko-goranske županije i na razini Republike Hrvatske. Pozitivna kretanja nastavljaju se i u 2017. godini, ali samo na razini Republike Hrvatske, dok je na razini Primorsko-goranske županije došlo do znatnijeg pada za 126,67 mil. EUR-a odnosno za 58% u odnosu na prethodnu godinu. U 2018. godini ulaganja na razini Republike Hrvatske su pala, a na razini Primorsko-goranske županije porasla. Tako je Primorsko-goranska županija u 2018. godini s iznosom od 165,03 milijuna eura ostvarila povećanje ulaganja za 72,35 mil. EUR-a što je za oko 78% više u odnosu na prethodnu godinu. U 2019. godini dolazi do obrnute situacije gdje su inozemna ulaganja na razini Republike Hrvatske porasla za 175 milijuna eura, odnosno 16%, a na razini Primorsko-goranske županije pala za 3,1%. Situacija u 2020. godini je slična situaciji iz 2018. godine kada su izravna strana ulaganja na razini Republike Hrvatske pala, dok su na razini Županije porasla i to za 6,5 milijuna EUR.

Grafikon 18: Struktura inozemnih ulaganja u PGŽ za razdoblje 2011. - 2020. po godinama ulaganja, u mil. EUR

Izvor: Izradio autor prema podacima Hrvatske narodne banke

6.3. Struktura ulaganja u 2020. godini prema djelatnostima (Opisni dio i analitički dio – tabelarni i grafički prikaz)

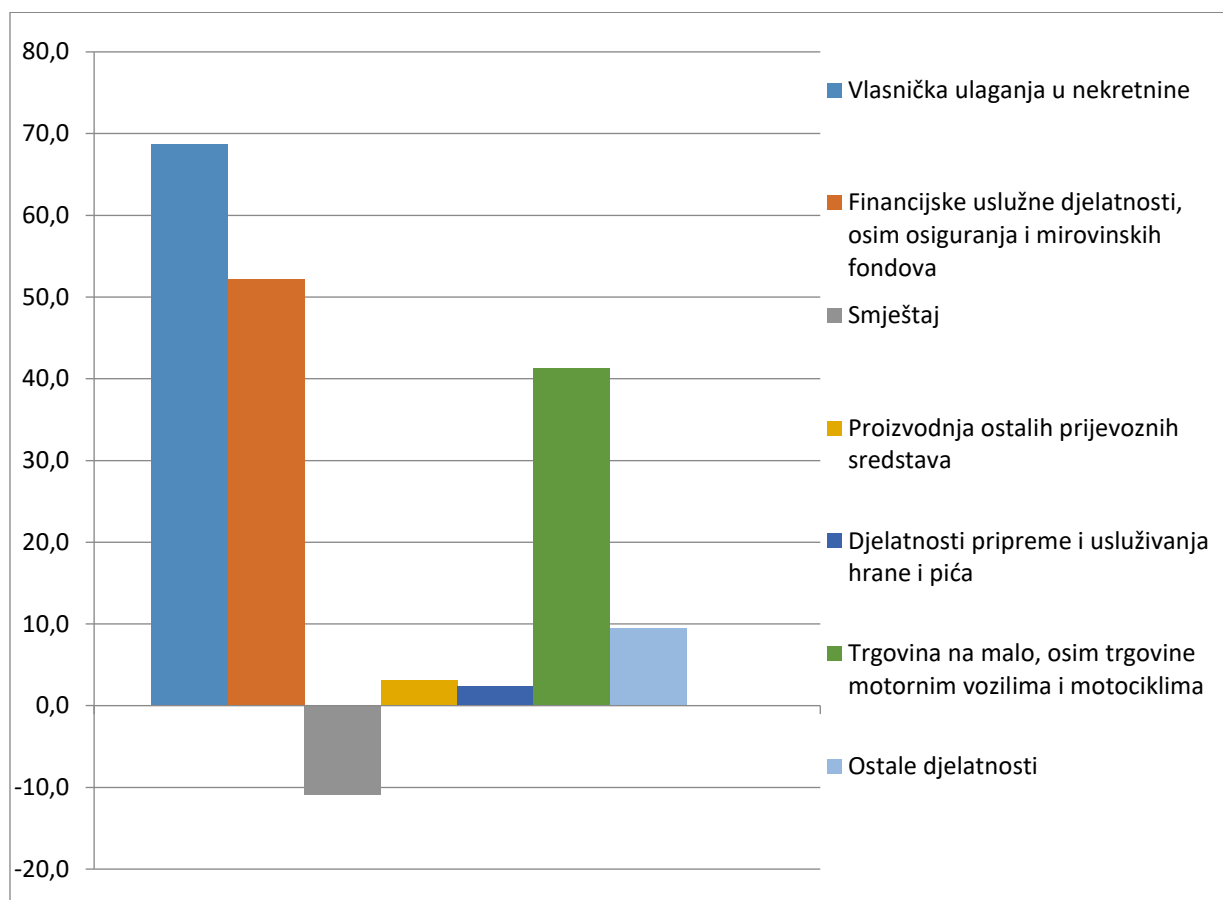
U Primorsko-goransku županiju u 2020. godini došlo je do priljeva od 166,4 milijuna EUR kroz izravna inozemna ulaganja. U Tablici 18 navedena je struktura i iznos stranih ulaganja prema djelatnostima.

Tablica 18: Ukupna inozemna ulaganja u Primorsko-goransku županiju u 2020. godini, po djelatnostima, u mil. EUR

NKD	Djelatnost	PRIMORSKO-GORANSKA ŽUPANIJA
	Vlasnička ulaganja u nekretnine	68,7
64	Financijske uslužne djelatnosti, osim osiguranja i mirovinskih fondova	52,2
55	Smještaj	-10,9
30	Proizvodnja ostalih prijevoznih sredstava	3,2
56	Djelatnosti pripreme i usluživanja hrane i pića	2,4
47	Trgovina na malo, osim trgovine motornim vozilima i motociklima	41,3
	Ostale djelatnosti	9,5
	Ukupno	166,4

Izvor: Hrvatska narodna banka

Grafikon 19: Ukupna inozemna ulaganja u Primorsko-goransku županiju u 2020. godini, po djelatnostima, u mil. EUR

Izvor: Izradio autor prema podacima Hrvatske narodne banke

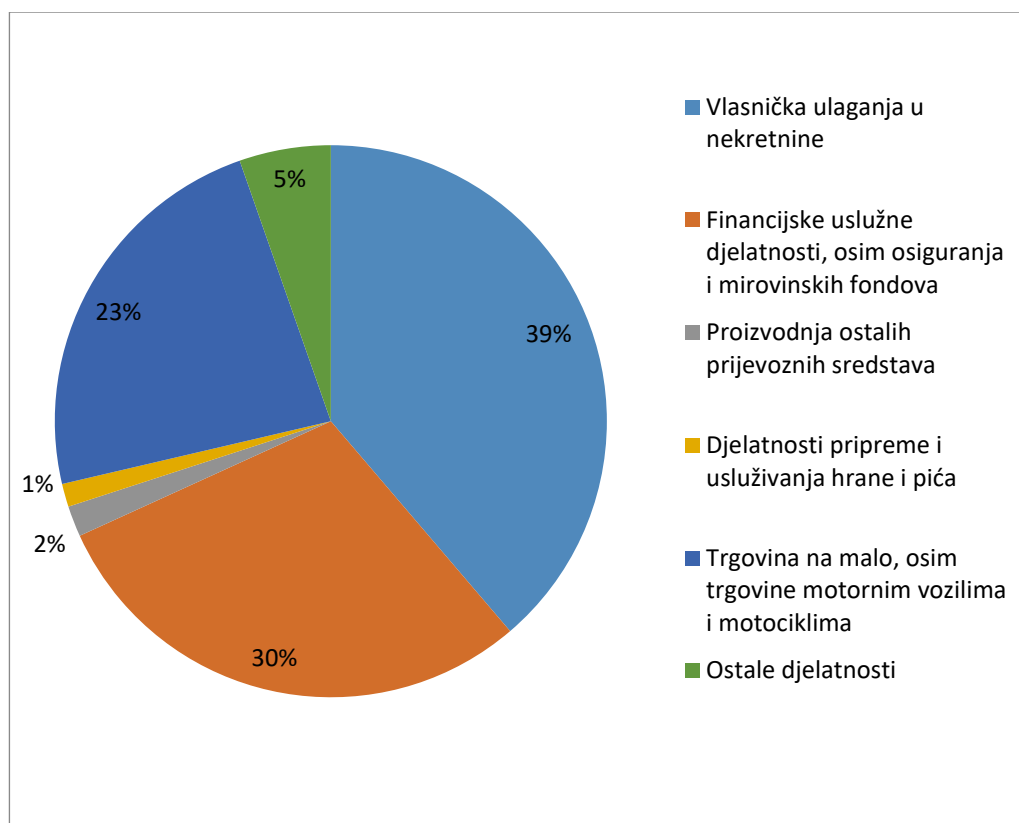
Kako je prikazano u Tablici 18 i Grafikonu 19 u 2020. godini u strukturi djelatnosti u koje je najviše ulagano, dominiraju vlasnička ulaganja u nekretnine i ulaganja u financijske djelatnosti. Djelatnost koja je ulagačima najprivlačnija i u koju se slilo najviše stranih investicija su Vlasnička ulaganja u nekretnine s uloženi 68,7 mil. EUR. Nakon toga slijede Financijske uslužne djelatnosti s 52,2 mil. EUR ulaganja.

Stranim investitorima za ulaganja bila je privlačna i djelatnost 47–Trgovina na malo, osim trgovine motornim vozilima i motociklima. Prema tome inozemna strana ulaganja na području Primorsko-goranske županije u ovu djelatnost u 2020. godini iznose 41,3 mil. EUR.

Inozemna ulaganja u sve ostale djelatnosti na području Primorsko-goranske županije, u 2020. godini iznose 15,1 mil. EUR.

Prikazana negativna inozemna ulaganja označavaju kako je u navedenim djelatnostima u 2020. godini došlo do povlačenja kapitala u inozemstvo. Među navedenim djelatnostima ističe se djelatnost 55 – Smještaj gdje je povučeno 10,9 mil. EUR. Epidemija koronavirusa je drastično smanjila prihode koji se ostvaruju turističkim djelatnostima zbog restriktivnih mjera koje su bile na snazi u 2020. godini, a neke od njih još uvijek traju i u 2021. godini. Mjera ograničavanja putovanja u EU te zabrana napuštanja mjesta prebivališta i stalnog boravišta je značajno utjecala na djelatnost smještaja te je zaustavila ili odgodila većinu investicija u navedenu djelatnost.

Grafikon 20: Ukupna inozemna ulaganja u Primorsko-goransku županiju u 2020. godini, po djelatnostima, u postocima

Izvor: Izradio autor prema podacima Hrvatske narodne banke

Na Grafikonu 20 vidljivo je kako je u 2020. godini 39% inozemnih ulaganja na području Primorsko-goranske županije plasirano u vlasnička ulaganja u nekretnine. Gotovo 30% ukupnih inozemnih ulaganja u Županiju čine inozemna ulaganja u financijske uslužne djelatnosti, osim osiguranja i mirovinskih fondova. Na djelatnosti trgovine na malo, osim trgovine motornim vozilima i motociklima otpada 23% inozemnih ulaganja u Županiju. Inozemna ulaganja u ostale djelatnosti iznose oko 8% od ukupnih inozemnih ulaganja na području Primorsko-goranske županije u 2020. godini, a odnose se na proizvodnju ostalih prijevoznih sredstava, djelatnost pripreme i usluživanja pića, te ostale djelatnosti.

Prema svemu navedenom, može se zaključiti kako je inozemnim ulagačima Primorsko-goranska županija najprivlačnija u vlasničkim ulaganjima u nekretnine, te financijskim uslužnim djelatnostima, među koje spadaju bankarske usluge, usluge holding-društava te usluge pružanja financijskih leasinga.

6.4. Struktura ulaganja u 2020. godini prema zemljama ulaganja (Opisni dio i analitički dio – tabelarni i grafički prikaz)

Kako je u prethodnom poglavlju utvrđeno, Primorsko-goranska županija je u proteklom razdoblju inozemnim investitorima najprivlačnija bila u djelatnostima povezanim s nekretninama te u djelatnostima povezanim s financijama. U sljedećoj tablici vidljiva su ukupna inozemna ulaganja i podrijetlo inozemnih ulagača na području Primorsko-goranske županije u 2020. godini.

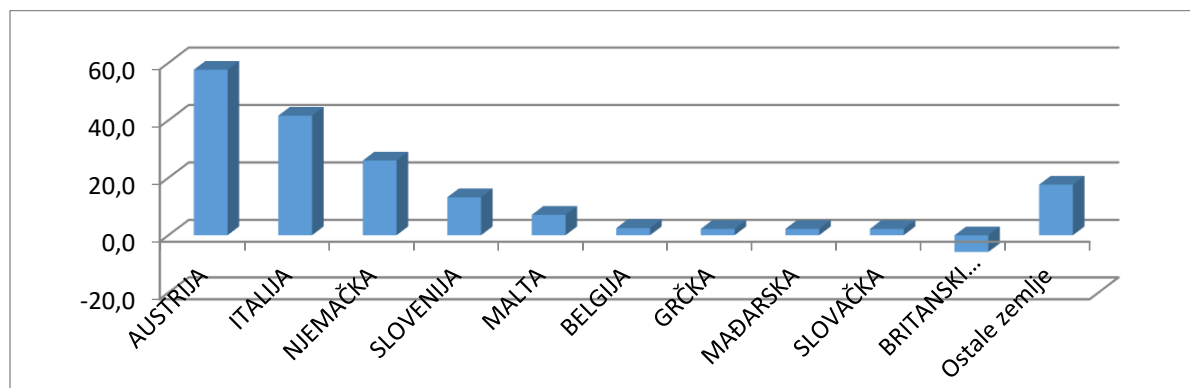
Tablica 19: Inozemna ulaganja u Primorsko-goransku županiju prema podrijetlu ulagača u 2020. godini, u mil. EUR

Zemlja	PRIMORSKO-GORANSKA ŽUPANIJA
AUSTRIJA	57,6
ITALIJA	41,6
NJEMAČKA	26,0
SLOVENIJA	13,2
MALTA	7,1
BELGIJA	2,5
GRČKA	2,2
MAĐARSKA	2,2
SLOVAČKA	2,2
BRITANSKI DJEVIČANSKI OTOCI	-5,8
Ostale zemlje	17,6
Ukupno	166,4

Izvor: Hrvatska narodna banka

Kako je vidljivo iz Tablice 19 najveći udio inozemnih ulaganja na području Primorsko-goranske županije za promatrano razdoblje dolazi od ulagača iz Austrije. Od ostalih navedenih zemalja, veći iznosi inozemnih ulaganja dolaze od ulagača iz Italije i Njemačke, dok su Britanski Djevičanski otoci povukli svoj kapital.

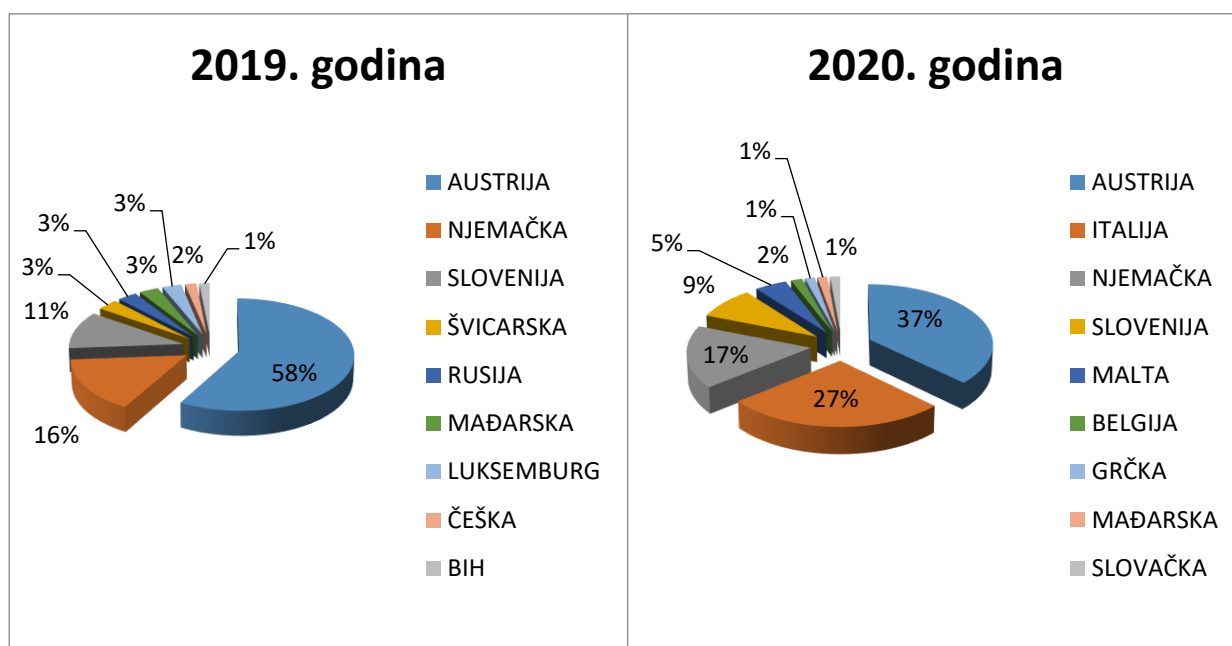
Grafikon 21: Inozemna ulaganja u Primorsko-goransku županiju prema podrijetlu ulagača 2020. godine, u mil. EUR

Izvor: Izradio autor prema podacima Hrvatske narodne banke

Grafikon 21 jasno prikazuje nesrazmjernost u inozemnim ulaganjima s obzirom na zemlju podrijetla ulagača. U promatranom razdoblju vidljivo je kako je Primorsko-goranska županija bila orijentirana na zemlje Europe. Od svih zemalja ulagači iz Austrije su najviše uložili na području Primorsko-goranske županije u 2020. godini, čak 57,6 mil. EUR. Zatim slijede ulagači iz Italije, Njemačke i Slovenije koji su u promatranom razdoblju zajedno uložili 80,8 mil. EUR. Sve ostale promatrane zemlje u istom su razdoblju na području Primorsko-goranske županije zajedno su uložile oko 33,8 mil. EUR.

Grafikon 22: Inozemna ulaganja u Primorsko-goransku županiju prema podrijetlu ulagača u 2019. i 2020. godini, u postocima

Izvor: Izradio autor prema podacima Hrvatske narodne banke

Na Grafikonu 22. prikazana je usporedba inozemnih ulaganja u Primorsko-goransku županiju prema podrijetlu ulagača u 2019. i 2020. godini. Vidljivo je da je u 2019. i 2020. godini u Primorsko-goransku županiju najviše ulaganja dolazilo iz Austrije, međutim u 2020. godini manje za 21 postotni bod u odnosu na 2019. godinu. Razlog tome leži u neizvjesnosti vezanoj za ulaganja s obzirom na epidemiju koronavirusa. Države koje su također smanjile ulaganja u Primorsko-goransku županiju su Slovenija i Mađarska i to za 2 postotna boda u odnosu na 2019. godinu. Njemačka je povećala ulaganja u Primorsko-goransku županiju u 2020. godini u odnosu na 2019. godinu za 1 postotni bod. Ulaganja od privatnih i pravnih osoba iz Italije, Malte, Belgije, Grčke i Slovačke su u 2020. godini iznosila 36%. U 2019. godini ostatak ulaganja se odnosi na Švicarsku, Rusiju, Luksemburg, Češku i BiH, te iznosi 12%.

6.5. Epidemija koronavirusa (COVID-19) i 2020./2021. godina

Zbog specifičnosti gospodarske situacije uzrokovane epidemijom koronavirusa (COVID-19) na globalnoj razini, ova se analiza dotaknula i posljedica koje su izazvane i na nacionalnoj i županijskoj razini. Epidemija je u kratkom roku zahvatila cijeli svijet te tako izazvala povijesno jedinstven utjecaj na gospodarstvo Europe, pa tako i Republike Hrvatske. Odluke koje je Hrvatska bila primorana donijeti, kao odluka o zabrani napuštanja mjesta prebivališta i stalnog boravišta, svakako su suspendirale funkcioniranje tržišta što se odrazilo i na pad poslovanja malog i srednjeg poduzetništva. Zamrznuta su tržišta roba i usluga te tržište rada što je uvelike utjecalo i na funkcioniranje novčanog i deviznog tržišta. Većina poduzeća obustavila je svoje djelatnosti, što je rezultiralo šokom ponude. Dio radnika iskoristio je mogućnost da svoju redovitu aktivnost obavlja od kuće, što će vjerojatno u budućnosti rezultirati fleksibilnijim radnim uvjetima. Dio javnih usluga čijoj se digitalizaciji pružao otpor sada je digitaliziran preko noći. Međutim, posljedice na tržištu rada najviše se ogledaju kroz gubitak posla zbog pada promet.

Problematika Primorsko-goranske županije, ali i čitave Republike Hrvatske, stoji u strukturi gospodarstva jer prevladava sektor turizma te se ranjivost takve nepovoljne strukture nacionalnog gospodarstva sada i pokazala. Turizam u srpnju i prvoj polovici kolovoza 2020. godine pokazali su se puno boljima nego što se očekivalo, međutim zbog sve većeg broja zaraženih koronavirusom, turistički važne zemlje za Hrvatsku su počele postavljati rokove i uvjete za povratak iz Hrvatske. To je uvelike utjecalo na pad prihoda od turizma čime je povezan i pad prihoda u ugostiteljstvu turističkih destinacija. Prijevoznici putnika su uz turizam najviše osjetili posljedice krize, te je tako samo Autotrans d.d. gubio između 4 do 5 milijuna kuna mjesečno za vrijeme zabrane napuštanja mjesta boravišta i prebivališta.

Epidemija koronavirusa (COVID-19) je također negativno utjecala na sve zdravstvene ustanove, a tako i na ustanove koje pružaju usluge zdravstvenog turizma. Thalassoterapija Opatija i Crikvenica su morale ograničiti svoje kapacitete i izvršiti preustroj u cilju prihvata za bolničko liječenje COVID-19 pacijenata. Visoki troškovi zaštitne opreme, promjene u načinu poslovanja, ograničenje opsega pružanja usluga su znatno utjecali na pad prihoda uz istovremeni porast rashoda. Brojne ordinacije dentalne medicine u Primorsko-goranskoj županiji prepoznale su kvalitete i mogućnosti dentalnog turizma i time je broj ordinacija u županiji porastao posljednjih godina. Prednost dentalnih klinika s tog područja leži u lokaciji, razvijenom turizmu i turističkim kapacitetima. Dentalni turizam u Primorsko-goranskoj županiji, zajedno s Istarskom županijom, čini više od polovice sveukupnog zdravstvenog turizma u Hrvatskoj. Promet u nekim klinikama je zbog graničnog režima pao i do 90% u ožujku i travnju, ali se poslovanje počelo vraćati u normalu već u lipnju.

Brodograđevna djelatnost, kao jedna od najvažnijih proizvodnih djelatnosti PGŽ-a, također je osjetila posljedice epidemije koronavirusa (COVID-19). Brodogradilište Viktor Lenac je u 2019. godini poslovalo s oko 20 milijuna kuna neto dobiti, poslovanje im se nastavilo dobro i u prva dva kvartala 2020. godine međutim nakon toga su se počele osjećati posljedice epidemije. Razlog tako kasnom osjetu krize je odgođeni efekt. Prvo su vozarine i pomorska trgovina globalno bili pogođeni što je lančano utjecalo na budžet i ekonomsku stabilnost klijenata, a samim time i opseg poslova i veću konkurenciju.

Jadrangalenski laboratorij (JGL) grupa se uspjela nešto bolje prilagoditi uvjetima tržišta. Farmaceutska se industrija i u 2020. godini fokusirala na održavanje proizvodnje, opskrbe i distribucije lijekova, te se potvrdila kao ključan pokretač gospodarstva čija snaga leži u izvrsnosti koju stimulira sve stroža zakonska regulativa te stalna potreba za dodatnim ulaganjima u visoku tehnologiju, istraživanje i razvoj, inovacije i znanja zaposlenih. JGL-ovom investicijom od 373 milijuna kuna predviđeno je 60%-tno povećanje kapaciteta sterilne proizvodnje, izgradnja novog objekta za razvoj i kvalitetu s pilot pogonom, te novi automatizirani robotizirani logistički centar. Prihodi JGL-a su porasli za 11% u 2020. godini u odnosu na 2019. godinu te je i dalje najveći izvoznik. U Primorsko-goranskoj županiji je značajna i trgovina. Bez obzira na veliku konkurenciju trgovački lanac Plodine d.d. je vodeći po dobiti u gradu Rijeci. U širenju svojih lanaca ni 2020. godina ih nije uspjela spriječiti. Svoju dobit od 133 milijuna kuna zarađenu u 2019. godini su usmjerili u razvoj s ciljem zauzimanja liderske pozicije na svom tržištu. Plodine d.d. se i u 2020. godini ističu kao prvi u Županiji s najvećom dobiti, prihodima te brojem zaposlenih.

Prema pokazateljima vidljivo je da je Primorsko-goranskoj županiji, kao i Hrvatskoj trebao niz godina da se oporavi nakon krize iz 2008. godine. Epidemija je zahvatila svijet krajem 2019. godine, a njezina prisutnost vidljiva je i u 2021. godini, dok će posljedice biti i u narednim godinama. Predviđa se da će se oporavkom povećati nejednakost, odnosno neki će jače napredovati, dok će drugi istodobno zaostajati. Da bi se smanjila mogućnost nastavka velikih nejednakosti, te se doprinijelo oporavku, razvoju i unapređenju konkurentnosti poduzetnika provode se mjere na svim državnim razinama. Na nacionalnoj razini mjere iz 2020. godine primjenjuju se i u 2021. godini, odnosno potpore za očuvanje radnih mjesta u djelatnostima pogođenim koronavirusom i potpore za skraćivanje radnog vremena. Osim poticaja na nacionalnoj razini, djeluje se i na regionalnoj razini. Primorsko-goranska županija svojim poduzetnicima pomaže kroz potpore za provedbu mjera radi ublažavanja posljedica epidemije bolesti COVID-19 u sektoru malog gospodarstva. Poduzetnicima kojima je narušena poslovna aktivnost nastoji se olakšati problem likvidnosti i potaknuti konkurentnost. Isto čine i manje jedinice lokalne samouprave, svaka u svojim mogućnostima. Na lokalnoj razini, u 2020. godini Grad Rijeka je reagirala s općim programom mjera kojima se potiče razvoj poduzetništva te se nastoji smanjiti ekonomska šteta za poduzetnike. Neke od mjera su bile otpis i odgoda plaćanja gradskih obveza za poduzetnike da bi se zadržala likvidnost te radna mjesta, zatim odgoda plaćanja komunalne naknade, umanjenja ili oslobađanja od plaćanja zakupnine gradskih poslovnih prostora. Nadalje, odgoda plaćanja prireza i roka za podnošenje prijave poreza na kuće za odmor, te oslobađanje od plaćanja spomeničke rente. U 2021. godini je produžen period za podnošenje zahtjeva za oslobađanje od plaćanja zakupnine za gradske poslovne prostore - trgovine obućom i odjećom. Pored navedenoga, Grad Rijeka će umanjiti zakupninu svim zakupcima gradskih poslovnih prostora te površina javne namjene za postavu privremenih objekata te reklamnih i oglasnih predmeta. Dakle, posebnu pozornost treba posvetiti mikro, malim i srednjim poduzećima te OPG-ima koji čine okosnicu suvremenog hrvatskog gospodarstva. Mjere će zasigurno olakšati oporavak, međutim treba se nastaviti maksimalno ulagati kako na nacionalnoj, tako i na regionalnoj i lokalnoj razini.

Unatoč prijetnji novog vala koronavirusa i činjenici da mnoge zemlje uvode nova ograničenja za okupljanje ljudi, većina je ekonomista uvjerena da će Europa ove jeseni izbjeći novu seriju zatvaranja gospodarstava, poput onih u proteklih godinu i pol. Razlog za manju zabrinutost od korone je napredak u cijepljenosti Europske unije. U odnosu na turizam od početka godine do kolovoza

zabilježeno je gotovo 7,8 milijuna dolazaka turista te je u usporedbi s 2019. godinom ostvareno 59% dolazaka i 69% noćenja, a izuzetno je važna i vrijednost fiskaliziranih računa, pogotovo za kampove i hotele, koji u srpnju i kolovozu bilježe bolje rezultate nego u 2019. godini. U kolovozu 2021. godine Hrvatska ima više turista nego cijele 2020., a do kraja srpnja i veće prihode po fiskaliziranim računima nego 2019. godine.

Tijekom epidemije koronavirusa, Hrvatska je kao i većina drugih svjetskih država, donijela mjere kojima je pokušala utjecati na smanjenje štetnog utjecaja na gospodarski i društveni razvoj. Mjere koje je donio Nacionalni stožer za civilnu zaštitu bile su usmjerene na zaustavljanje epidemije, ali i smanjivanje šteta koje su nastale kao posljedica usporavanja gospodarskih djelatnosti. Kako bi se pomoglo gospodarstvu, Vlada je donijela niz mjera kojima se željelo sačuvati postojeća radna mjesta, ali i pomoći poduzetnicima u oporavku. Prve Vladine mjere pomoći gospodarstvu donijete su na sjednici Vlade 17. ožujka 2020. godine, a uključuju 66 mjera čiji je osnovni cilj očuvanje likvidnosti gospodarskih subjekata. Informacije i savjete vezano uz korištenje COVID mjera, poduzetnici su mogli dobiti u većini poduzetničkih potpornih institucija, ali i od udruga i računovodstvenih stručnjaka koji su poduzetnicima uvelike pomagali u pripremi potrebne dokumentacije za korištenje donesenih mjera. Analizom mrežnih stranica poduzetničkih potpornih institucija utvrđeno je kako su poduzetničke potporne institucije redovito savjetovale poduzetnike oko mogućnosti korištenja COVID mjera, od nacionalne, do županijske i lokalne razine. Poduzetničke potporne institucije su informacije pružale telefonskim putem i imale su organizirane timove savjetnika koji su zaprimali upite i savjetovali poduzetnike. Kriza, posebice kriza uzrokovana epidemijom koronavirusa, je vrijeme u kojemu su svi problemi višestruko intenzivirani, te je svaki oblik savjetodavne pomoći, iznimno važan za održivost poslovanja, ali i za učinkovitu provedbu COVID mjera.

Europska unija osmislila je plan oporavka radi suzbijanja posljedica utjecaja epidemije na gospodarstvo. U okviru instrumenta „EU sljedeće generacije“ uveden je Mehanizam za oporavak i otpornost (eng. Recovery and Resilience Facility – RRF) iz kojeg će se državama članicama, kroz vlastite nacionalne planove za oporavak i otpornost omogućiti korištenje bespovratnih sredstava i zajmova u ukupnom iznosu od 672 milijarde eura za financiranje reformi i povezanih investicija kojima se ubrzava oporavak te povećava otpornost gospodarstva i društva. Preduvjet za korištenje sredstava iz RRF-a je izrada Nacionalnog plana oporavka i otpornosti 2021. – 2026. (NPOO) koji, u skladu s ciljevima RRF-a, obuhvaća reforme i investicije koje će se provesti najkasnije do 31. kolovoza 2026. godine. Jedan od glavnih ciljeva Nacionalnog plana oporavka i otpornosti Hrvatske je pridonijeti ubrzanom gospodarskom rastu. Makroekonomski utjecaj na ubrzanje rasta BDP-a procijenjen je u 2021. na dodatnih 0,3 postotnih bodova, te na dodatnih gotovo 1,5 postotnih bodova u 2022. i 2023. godini kada se očekuje najsnažniji učinak Nacionalnog plana oporavka i otpornosti. Nakon pada BDP-a od 8,0% u 2020. godini, prema sadašnjim projekcijama u srednjoročnom razdoblju očekuje se snažan oporavak ekonomske aktivnosti. Prema projekcijama, s učinkom Plana oporavka i otpornosti predviđa se u 2021. godini realni rast BDP a od 5,2%, umjesto 4,9% bez plana oporavka, potom rast od 6,6% u 2022. umjesto 5,2%. Sveukupno bi u 2026. godini BDP trebao biti gotovo 17 milijardi kuna veći nego bez Plana oporavka. Pritom, kako trenutne makroekonomske projekcije ne uzimaju u obzir pozitivan učinak strukturnih reformi koje su sastavni dio plana oporavka i otpornosti, očekuje se da će dugoročno gospodarski rast zapravo biti i osjetno veći, što će Hrvatsku dugoročno postaviti na bolju putanju gospodarskog razvoja. Naime, reforme na području znanosti, obrazovanja, inovacija i tržišta rada ojačat će kvalitetu ljudskog kapitala u dugom roku, dok bi se poboljšanje administrativnih

kapaciteta nositelja javnih politika, jačanje pravosuđa te smanjenje prisutnosti države u gospodarstvu trebali odraziti na povećanu mobilnost čimbenika proizvodnje te dovesti do bolje alokativne efikasnosti gospodarstva. Sve bi te reforme zajedno trebale dovesti do jačanja ukupne faktorske produktivnosti kao jedinog dugoročno održivog izvora rasta. Zaključno se može reći da Primorsko-goranska županija mora poticati razvoj u smjeru u kojem će Europska Unija ići u narednim godinama. Vrlo je važno da se iskoristi svaka prilika koju pruža Europska unija kroz razne programe i mjere, bilo na nacionalnoj, regionalnoj ili lokalnoj razini.

7. Potporno okruženje Primorsko-goranske županije

Primorsko-goranska županija, u sklopu svojih programa, odjela i ustanova aktivno potiče poduzetništvo, partner je i (su)osnivač poduzetničke infrastrukture, stvara pogodnu poduzetničku klimu, potiče regionalni razvitak i ujednačenost te sufinancira poduzetničke projekte.

Poduzetnička infrastruktura u Primorsko-goranskoj županiji obuhvaća poduzetničke zone i poduzetničke potporne institucije, a osnovna pitanja njihovog uređenja sadržana su u (NN 93/13, 114/13, 41/14, 57/18). Poduzetnička infrastruktura u širem smislu Zakona o unapređenju poduzetničke infrastrukture predstavlja ukupnost svih prostorno specifičnih oblika odvijanja različitih poduzetničkih aktivnosti nastalih kao rezultat promišljenog i organiziranog prostorno razvojnog koncepta jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave, odnosno Republike Hrvatske.

Poduzetničke zone su infrastrukturno opremljena područja definirana prostornim planovima, namijenjena obavljanju određenih vrsta poduzetničkih, odnosno gospodarskih aktivnosti. Osnovna karakteristika poduzetničkih zona je zajedničko korištenje infrastrukturno opremljenog i organiziranog prostora od strane poduzetnika kojima se poslovanjem unutar poduzetničke zone omogućuje racionalizacija poslovanja i korištenje raspoloživih resursa poduzetničke zone s ostalim korisnicima poduzetničke zone.

Prema Jedinstvenom registru poduzetničke infrastrukture, koji evidentira i sistematizira subjekte poduzetničke infrastrukture na području Primorsko-goranske županije djeluje 10 poduzetničkih zona:

1. Industrijska zona d.o.o., Grad Bakar, Općina Čavle i Grad Rijeka
2. Grad Kastav, Kastav
3. Poduzetnička zona Zapad, Novi Vinodolski
4. Poduzetnička zona Kargač, Novi Vinodolski
5. Radna zona Mišnjak, Grad Rab
6. Proizvodna zona Soboli, Općina Čavle
7. Poslovna Zona K-3 Šoići, Općina Kostrena
8. Općina Lovran, Lovran
9. Radna zona Marišćina K-2, Općina Viškovo
10. Poduzetnička zona Barci, Vinodolska općina

Poduzetničke potporne institucije su gospodarski subjekti usmjereni na stvaranje kvalitetnog, korisnički orijentiranog poduzetničkog okruženja u Republici Hrvatskoj i provode programe usmjerene na razvoj poduzetništva.

Poduzetničke potporne institucije su Razvojne agencije, Poduzetnički centri, Poslovni inkubatori, Poduzetnički akceleratori, Poslovni parkovi, Znanstveno-tehnološki parkovi te Centri kompetencije.

Prema Jedinstvenom registru poduzetničke infrastrukture, na području Primorsko-goranske županije djeluje 10 poduzetničkih potpornih institucija:

- Razvojne agencije:
  - Lokalna razvojna agencija PINS d.o.o., Skrad
  - Regionalna energetska agencija Kvarner d.o.o., Rijeka
- Poduzetnički centri:
  - Poduzetnički centar VINODOL d.o.o., Novi Vinodolski
  - Poslovni biro PBIRO d.o.o., Rijeka
  - Centar za inovacije i poduzetništvo d.o.o., Rijeka
  - RIJEKA 2020 d.o.o., Rijeka
- Poduzetnički inkubatori:
  - Riječka razvojna agencija PORIN d.o.o. - Poduzetnički inkubator za proizvodne djelatnosti Rujevica, Rijeka
  - Riječka razvojna agencija PORIN d.o.o. - Poduzetnički inkubator za uslužne djelatnosti Torpedo, Rijeka
  - P. A. R. d.o.o., Rijeka
- Znanstveno-tehnološki park:
  - STEP RI Znanstveno-tehnološki park Sveučilišta u Rijeci d. o. o., Rijeka
- Poduzetnički akcelerator:
  - Mediteransko edukacijski komorski centar inovacija d.o.o.

Razvojne agencije (lokalne, županijske, za određene djelatnosti) zadužene su za operativno provođenje mjera za razvoj gospodarstva i poduzetništva, poticanje i privlačenje investicija te iniciranje i realizaciju projekata poticanja gospodarskog razvitka i poduzetništva, objedinjavajući rad gospodarskih subjekata, lokalnih i regionalnih poduzetničkih institucija, te visokoobrazovnih institucija i centara znanja.

Poduzetnički centri zaduženi su za operativno provođenje mjera za razvoj i poticanje poduzetništva na lokalnom i/ili širem području (županija, regija) i predstavljaju središta stručne i edukativne pomoći poduzetnicima radi razvoja poduzetništva u svojim sredinama.

Poslovni inkubatori (poduzetnički, za nove tehnologije) zaduženi su za pomoć i podršku poduzetnicima u ranoj fazi razvoja poduzetničkih projekata te pružaju stručnu, tehničku i edukativnu pomoć za pokretanje poduzetničkih projekata i poduzeća te njihov brz i održiv razvoj.

Znanstveno-tehnološki parkovi osnivaju se radi komercijalizacije znanstvenih rezultata i poticanja suradnje znanstvenika i gospodarstvenika.

Poduzetnički akceleratori su zaduženi za pružanje podrške poduzetnicima u post-inkubacijskoj fazi, odnosno u fazi razvoja i širenja poslovanja na domaćem i stranom tržištu.

Pored navedenih, važno je napomenuti i Centar za poljoprivredu i ruralni razvoj Primorsko-goranske županije, osnovan od Primorsko-goranske županije, općine Brod Moravice, Čavle, Fužine, Jelenje, Klana, Lokve, Mrkopalj, Ravna Gora, Skrad, Vinodolska, Viškovo i gradova Čabar, Delnice, Kastav i Vrbovsko. U 2020. godini, Centru su pristupili kao osnivači gradovi Novi Vinodolski, Bakar, Cres, Rab, Krk i Opatija, te općine Matulji, Omišalj, Lovran, Vrbnik, Baška, Mošćenička Draga i Punat. Cilj Centra je poduzimanje aktivnosti kojima će se unaprijediti ruralni razvoj Županije, a pogotovo razvoj poljoprivrede, lova, šumarstva i ribarstva.

Stalno unaprjeđenje poslovnih pomoćnih usluga i infrastrukture za osnivanje, razvoj i širenje poslovanja omogućit će poduzetnicima lakši pristup informacijama, znanje o mogućnostima razvoja i visokokvalitetnim poslovnim uslugama i infrastrukturi koju mogu koristiti. Korištenje usluga poduzetničke infrastrukture omogućit će osnivanje novih poduzeća, a već postojećim poduzetnicima će omogućiti unaprjeđenje znanja i kompetencija te će pridonijeti učvršćivanju položaja na tržištu.

8. Zaključak

Pokazatelji izvedeni u Analizi stanja poduzetništva Primorsko-goranske županije 2020. godine dobiveni su na temelju podataka koje obrađuju i publiciraju DZS, HZZ, HNB i standardiziranih pokazatelja iz financijskih izvještaja koje obrađuje FINA te podataka kojima raspolaže ovaj ured iz prijašnjih istraživanja.

Izvedeni pokazatelji Analize uključuju pokazatelje kao što su: bruto domaći proizvod, bruto dodana vrijednost, broj poduzeća, broj zaposlenih kod poduzeća, neto financijski rezultat poduzeća, visina izravnih inozemnih ulaganja u PGŽ po godinama, djelatnostima i nacionalnosti ulagača, razmjena roba i usluga s inozemstvom poduzeća PGŽ-a, tržište rada – zaposlenost i nezaposlenost u Županiji, broj obrtnika i broj zaposlenih kod obrtnika, utjecaj epidemije koronavirusa (COVID19) na gospodarstvo, te opis potpornih okruženja. Svi navedeni pokazatelji mogu biti prihvaćeni i dalje primjenjivani pri sastavljanju analiza stanja poduzetništva Primorsko-goranske županije.

Sukladno Analizi i izvedenim pokazateljima može se doći do sljedećih zaključaka:

Bruto domaći proizvod (BDP), kao pokazatelj snage gospodarstva Županije zabilježio je dva značajnija porasta u promatranom razdoblju. U 2016. godini porastao je za 4,64% u odnosu na 2015. godinu, a 2017. je narastao za 4,16% u odnosu na 2016. godinu. BDP tijekom 2018. godine bilježi rast na obje promatrane razine te je najviši u promatranom razdoblju. Iste godine BDP na razini Županije ostvario je veću vrijednost po stanovniku nego na nacionalnoj razini.

Promatrajući opća gospodarska kretanja poduzetnika Primorsko-goranske županije može se zaključiti kako je broj poduzeća do 2019. godine u konstantnom porastu kao i broj zaposlenih kod poduzeća. Tijekom 2020. godine broj zaposlenih u poduzetništvu je opada za 26%, dok broj pravnih subjekata Županije raste za 1,58% u odnosu na prethodnu godinu. Epidemija koronavirusa je značajno utjecala na otpuštanje djelatnika, ali i na broj pravnih subjekata u Primorsko goranskoj županiji. Naime, broj poslovnih subjekata je godinama u porastu od 3-7%, dok je 2020. godine zabilježen znatno niži postotak rasta. Neto financijski rezultat poduzeća kao temeljni cilj kapitalizma i tržišnog gospodarstva nakon pada u 2014. godini je u porastu sve do 2017. godine. U 2018. godini zabilježen je pad za 52,7% u odnosu na prethodnu godinu, najznačajniji događaj koji je utjecao na toliki pad je stečaj Uljanik grupe, ali zato se u 2019. godini NFR vraća u normalu te raste za čak 75% u odnosu na 2018. godinu. Neto financijski rezultat značajno pada u 2020. godini i to za čak 67%.

Inozemna izravna ulaganja kao faktor privlačnosti Primorsko-goranske županije najviše su vrijednosti zabilježile u 2016. godini. Nakon 2016. godine ulaganja su pala za 58%, no 2018. godine se bilježi povećanje ulaganja za oko 78% u odnosu na prethodnu godinu. U 2019. godini zabilježen je lagan pad od 3%, dok je u 2020. godini zabilježen ponovni porast od 4%. U Primorsko-goranskoj županiji u 2020. godini dominiraju ulaganja u djelatnostima povezanima s izgradnjom ili poslovanjem s nekretninama i u sektore financijskih i uslužnih djelatnosti. U djelatnostima smještaju ulagači su povukli svoj kapital u inozemstvo. Najveći udio inozemnih ulaganja dolazi iz Austrije, preko 37%. Ulaganja od privatnih i pravnih osoba iz Italije, Njemačke i Slovenije iznose oko 53%.

Razmjena roba i usluga s inozemstvom pokazuje da je Primorsko-goranska županija izvozno orijentirana te je izvoz u promatranom razdoblju do 2019. godine u laganom porastu, dok u 2020.

godini uvoz pada za 90,79%, a izvoz za 15,9% u odnosu na prethodnu godinu. Pokrivenost uvoza izvozom roba i usluga u 2020. godini na razini Primorsko-goranske županije iznosi 157% te je kao i prijašnjih godina ostvaren vanjskotrgovinski suficit.

Pokazatelji tržišta rada najbolji su pokazatelji stanja gospodarstva, a cilj svakog gospodarstva je što viši doseg životnog standarda. Ukupan broj zaposlenih na području Primorsko-goranske županije nakon 2011. pa sve do 2014. godine je u padu. Nakon 2014. godine, tržište se stabilizira te broj zaposlenih počinje rasti. U 2020. godini broj zaposlenih je veći za 3% u odnosu na 2011. godinu. Najveći porast zaposlenih u 2020. godini se dogodio u djelatnosti B - Rudarstvo i vađenje, za 33 djelatnika, odnosno 94%.

S druge strane, broj nezaposlenih raste u promatranom razdoblju 2011.-2014. godine. Visoka nezaposlenost predstavlja ozbiljan problem za društvo. Nakon 2014. godine bilježi se pad nezaposlenosti i narednih godina se broj nezaposlenih i dalje smanjivao. Tijekom 2019. godine broj nezaposlenih je najmanji u promatranom razdoblju i niži za 15% u odnosu na prethodnu godinu. U 2020. godini bilježi se porast broja nezaposlenih za 28% u odnosu na prethodnu godinu. U strukturi nezaposlenih prevladavaju žene s oko 55% u ukupnom broju nezaposlenih. Najveći udio nezaposlenih u dobnjoj je skupini između 35 i 39 i između 55 i 59 godina. Prema stupnju obrazovanja, najveći broj nezaposlenih u Županiji ima srednju stručnu spremu te radni staž od 10-20 godina. Prema skupini zanimanja najviše nezaposlenih je u skupini jednostavnih zanimanja.

Analiza obrtništva svakako je bitna za analizu ukupnog poduzetništva Županije i predstavlja veliki udio poduzetništva jednog gospodarstva. U razdoblju nakon 2011. godine pa sve do 2017. godine, broj obrta u konstantnom je padu. U 2019. godini broj obrta se povećao te je zabilježeno poslovanje 8.553 obrta, a udio obrtnika iznosio je 44,4%. Porast je vidljiv i u 2020. godini te je zabilježeno povećanje od 2,24% u odnosu na prethodnu godinu. Također, vlasnici u strukturi zaposlenih u obrtništvu čine 58%, a 65% ukupnih vlasnika čine muškarci. Najveći broj obrta u 2020. godini bavi se Uslužnim zanatstvom s udjelom od 49%.

Kriza uzrokovana epidemijom koronavirusa (COVID-19) pogodila je svaku djelatnost u Hrvatskoj pa su tako pogođene i značajne grane Primorsko-goranske županije. Turizam, ugostiteljstvo, dentalni i zdravstveni turizam, prijevoznici putnika su svakako osjetili krizu kroz veliki pad prihoda. Farmacija, trgovina i brodogradnja su se malo bolje snašle sa situacijom međutim i njima su svakako otežani planovi za daljnji razvoj. U Hrvatskoj i u Primorsko-goranskoj županiji se svakako treba promijeniti struktura gospodarstva, te se ne treba samo fokusirati na turizam, nego ulagati i u druge sektore.

Poduzetničke potporne institucije su gospodarski subjekti usmjereni na stvaranje kvalitetnog, korisnički orijentiranog poduzetničkog okruženja u Republici Hrvatskoj i provode programe usmjerene na razvoj poduzetništva. Na području PGŽ-a 10 je poduzetničkih potpornih institucija a to su: PORIN d.o.o. Rijeka, PINS d.o.o. Skrad, Kvarner d.o.o. Rijeka, VINODOL d.o.o. Rijeka, Poslovni biro PBIRO d.o.o. Rijeka, Centar za inovacije i poduzetništvo d.o.o. Rijeka, RIJEKA 2020 d.o.o. Rijeka, P.A.R. d.o.o. Rijeka, STEP RI d.o.o. Rijeka i Mediteransko edukacijski komorski centar inovacija d.o.o.

Promatrajući pokazatelje stanja poduzetništva Primorsko-goranske županije u razdoblju 2011.-2020. godine, može se zaključiti da je kriza uzrokovana koronavirusom utjecala na većinu vrijednosti. Pad nekih vrijednosti je bio neizbježan, te su vlade država bile primorane donositi odluke

kako bi se smanjilo širenje koronavirusa. Pored epidemije, rast nezaposlenosti dodatno će otežati gospodarsku situaciju Županije, a problem koji će biti izrazito teško riješiti je migracija mladih i visokoobrazovanih ljudi u zemlje Zapadne Europe. Posljedice epidemije će zasigurno biti vidljive u narednim godinama, ali će doći do oporavka kao i nakon krize koja je izbila 2008. godine, međutim problem iseljavanja mladih predstavlja veliki problem, te ako se ne poduzmu mjere koje bi motivirale mlade da ostanu u Hrvatskoj, dovesti će do nedostatka kvalificirane radne snage.

Uzevši sve navedeno u obzir, glavna je zadaća Primorsko-goranske županije daljnje olakšanje poslovanja poduzetnicima te poticanje otvaranja novih poduzeća. Navedeno će svakako dovesti i do povećanja proizvodnje što će uzrokovati porast zaposlenih.

9. Preporuke mjera za poticanje razvoja poduzetništva

Temeljem izrađene Analize stanja gospodarstva Primorsko-goranske županije koja daje uvid o nefinancijskim i financijskim pokazateljima koji oblikuju opće stanje gospodarstva Županije daju se zaključci i preporuke za daljnje smjernice poticanja razvoja gospodarstva Primorsko-goranske županije, a koje su usklađene s Razvojnou strategijom Primorsko-goranske županije 2016. – 2020., kao i s nacionalnim razvojnim prioritetima i razvojnim prioritetima Europske unije.

Iako sva poduzeća djeluju u istom okruženju, globalno je prepoznata potreba prilagođavanja nekih aspekata poslovnog okruženja mikro, malim i srednjim poduzećima, zbog prirode njihovog poslovnog modela. Brojna međunarodna istraživanja koja prate kvalitetu institucionalnog i zakonodavnog okvira za poslovnu aktivnost (o lakoći poslovanja, o konkurentnosti, o poduzetništvu, o korupciji) konstatiraju da je složenost i netransparentnost zakonodavnog okvira najznačajnija prepreka jačanju poduzetničke aktivnosti u Hrvatskoj. Jedan od problema je i izostanak redovite evaluacije efekata zakonodavnog okvira na okruženje u kojem mala i srednja poduzeća posluju, naročito prilikom uvođenja novih regulatornih rješenja.

Povećanje konkurentnosti gospodarstva ključan je prioritet na putu razvoja i povećanja ukupne bruto dodane vrijednosti. Svjetsko gospodarstvo postalo je pod utjecajem globalizacijskih procesa fleksibilno, otvoreno i integrirano. Tehnološki napredak, znanje, obrazovanje, stručno osposobljavanje, slobodno kretanje rada i kapitala te drugi čimbenici kvalitete postali su generatori rasta koji uzrokuju stalne promjene na putu razvoja i podizanja nacionalne konkurentnosti.

Postoji potreba za poticajnim mjerama koje će utjecati na stvaranje pozitivnog stava prema osnivanju novih poduzeća isticanjem pozitivne strane poduzetništva. Promocija poduzetništva putem pružanja potpore osnivanju novih poduzeća, rast broja aktivnih poduzeća i jačanje institucija koje pružaju potporu poduzetnicima potrebna je kako bi se na taj način pridonijelo ravnomjernijem regionalnom razvoju Republike Hrvatske.

Kao glavni razvojni problemi gospodarstva Primorsko-goranske županije ističu se nizak rast gospodarskog razvoja, nezaposlenost, te nedovoljna usmjerenost na tehnološki i inovacijski razvoj. Iz tog razloga, gospodarstvo PGŽ-a je osjetljivo na pojačanu konkurenciju iz EU.

Jačanje konkurentnosti gospodarstva Županije radi povećanja zaposlenosti i u cilju optimalnog korištenja svih gospodarskih resursa nužno je za razvoj Županije. Definiranom razvojnom politikom potrebno je osnažiti administrativnu podršku poduzetništvu, unaprijediti konkurentnost postojećih poduzetnika u Županiji te potaknuti i privući ulaganja koja će donijeti nova radna mjesta, znanje, tehnologiju i inovacije. Prostor za razvoj Županije vidi se u daljnjem jačanju udjela djelatnosti koji bi trebali povećati konkurentnost cjelokupnog gospodarstva, a isto tako omogućiti njezin održivi razvoj (prerađivačka industrija, turizam, poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo).

Unapređenje uspješnosti gospodarstva u sektorima proizvođačkih i uslužnih djelatnosti postiže se većim ulaganjem u istraživanje i razvoj, višim stupnjem inovacija, većom primjenom novih i/ili digitalnih tehnologija u poslovanju, rastom izvoza te daljnjim razvojem poslovnih mreža i povezanosti. Fokus stoga treba biti i dalje na poboljšanju gospodarske aktivnosti, premošćivanju financijskog jaza, razvoju novih poduzeća i potpori aktivnim poduzećima, unapređenju poduzetničkih

vještina i okoline u smislu osiguravanja odgovarajućih usluga poslovne podrške, umrežavanja, klastera i uvođenja IKT-a.

Mikro, mala i srednja poduzeća i obrtništvo dominantno sudjeluju u zaposlenosti Hrvatske, što govori o njihovom značaju za hrvatsko gospodarstvo i kvalitetu života ljudi. Za uspješnost tih poslovnih aktera bitno je okruženje u kojem djeluju i ljudi koji su nositelji poslovnih aktivnosti (vlasnici, zaposlenici). Bez dobro dizajniranog okruženja u kojem su komponente međusobno usklađene i koje se međusobno podupiru, ali i ljudi s poduzetničkim kompetencijama značaj mikro, malih i srednjih poduzeća i obrtništva se degradira. Hrvatska je preplavljena fragmentiranim strateškim dokumentima, u pravilu bez indikatora za praćenje, a ako i postoje, nema vrednovanja ostvarenog. Uglavnom svi strateški dokumenti završavaju 2020., te je izrada Nacionalne razvojne strategije do 2030. godine ujedno i poziv i obveza izrade odgovarajućih pod-dokumenata relevantnih za sektor mikro, malih i srednjih poduzeća i obrtništva, međusobno usklađenih, s mjerljivim indikatorima, mehanizmima praćenja i transparentnog vrednovanja.

Poboljšanje gospodarske aktivnosti MSP-ova u sektorima proizvođačkih i uslužnih djelatnosti ostvariti će se daljnjim ulaganjem u unaprjeđenje učinkovitosti proizvodnje i proizvodnih procesa, odnosno poboljšanjem pružanja usluga kroz modernizaciju poslovnog procesa. Proizvodnja, iako nije dominantna djelatnost u malom i srednjem poduzetništvu PGŽ-a i dalje je vrlo važna za ukupno gospodarstvo, a što se jasno vidi u njezinu doprinosu zaposlenosti i visokoj orijentiranosti na izvoz. Izuzetno je važno podizanje intenziteta i stupnja inovativnosti te poslovne sofisticiranosti i to putem modernizacije tehnološke osnove, transfera tehnologije te općenito primjene novih znanja i standarda u proizvodnim procesima. Ulaganje u razvoj i istraživanje nameće se kao prioritet za uspješan razvoj i povećanje konkurentnosti poslovnih subjekata u Županiji. Naime, inovativni i tehnološki napredni proizvodi i usluge sadrže veću dodanu vrijednost, lakše pronalaze put do kupaca na globalnom tržištu, te imaju povoljan utjecaj na povećanje izvoza, a što u konačnici omogućuje razvoj lokalnog gospodarstva. Sektor uslužnih djelatnosti čini većinu mikro gospodarskih subjekata te se posebna pažnja pridaje unapređenju upravo ovih djelatnosti. Pored toga, propulzivne i izvezno orijentirane djelatnosti su također znanjem intenzivne usluge kao što su računalno programiranje, specijalizirane dizajnerske usluge, tehničko ispitivanje i analiza, eksperimentalni razvoj, inženjerstvo i s njim povezano savjetovanje. Intenziviranje gospodarske aktivnosti MSP-ova potrebno je podržati i kroz poticanje razvojnog, inovacijskog, tehnološkog i poslovnog povezivanja poduzetnika te kroz daljnje poticanje klasterizacije. Potrebno je nastaviti stvarati nužne pretpostavke za proširenje, unapređenje i daljnji razvoj postojećih poduzetničkih aktivnosti, kao i razvoj novih inicijativa, što će pridonijeti povećanju konkurentnosti poduzetnika u PGŽ-u te povećanju zaposlenosti.

Premošćivanje financijskog jaza ostvaren je razvojem raznih financijskih mogućnosti i proširenjem spektra izvora financiranja i financijskih usluga za gospodarstvo. Za borbu protiv otežanog financiranja poduzetnika potrebni su instrumenti koji će omogućiti obogaćivanje ponude, smanjenje troškova i ublažavanje uvjeta za pristup financijskim sredstvima nužnim kako za početak tako i za unapređenje poslovanja već postojećih poduzetničkih inicijativa.

Potpورا osnivanju novih poduzeća, rastu broja aktivnih poduzeća i jačanje institucija koje pružaju potporu poduzetnicima pridonijeti će ravnomjernijem i uravnoteženom razvoju. Nedovoljan broj ljudi smatra poduzetništvo pozitivnim ili naprednim u Republici Hrvatskoj. S ciljem podizanja

atraktivnosti poduzetništva kao životnog opredjeljenja i načina samozapošljavanja, potrebno je nastaviti kontinuirano ulagati u promociju poduzetništva i obrta, te u jačanje institucija koje pružaju potporu poduzetnicima u pokretanju perspektivnih poduzetničkih inicijativa i razvojno-istraživačkih projekata. Kvalitetna institucionalna podrška pridonijeti će izlasku i pozicioniranju tvrtki na stranim tržištima, a time i jačanju gospodarstva PGŽ-a. Promidžba gospodarskih potencijala je od velike važnosti kako bi se ostvarila veća prepoznatljivost Županije i otvorile nove mogućnosti za realizaciju investicijskih projekata.

Nedovoljna razvijenost financijskog tržišta (dominacija bankarskih kredita) djeluje ograničavajuće na potrebe financiranja poslovnih pothvata u najrizičnijim fazama, kao što je pokretanje i rast. Nedostatak fondova rizičnog kapitala i poslovnih anđela godinama su prepoznati kao najveća ograničenja intenziviranja poduzetničkih aktivnosti, posebno onih koji imaju ambicioznija očekivanja. U financiranju poslovnih pothvata sudjeluju i državni programi u čijoj realizaciji sudjeluju Hrvatska banka za obnovu i razvitak i HAMAG-BICRO, preko kojih se plasiraju i sredstva iz EU fondova, u suradnji s poslovnim bankama. Nepostojanje javno dostupnih informacija o efektima tih financijskih programa (osim broja odobrenih kredita, namjene, iznosa) onemogućava procjenu njihove učinkovitosti s obzirom na identificirane ciljeve, a još manje kako ostvarenje tih programa doprinosi ciljevima Strategije razvoja poduzetništva Republike Hrvatske 2013—2020.

Unapređenje poduzetničkih vještina u funkciji razvoja profesionalnih i poslovnih kompetencija koje zadovoljavaju potrebe modernog, konkurentnog i prilagodljivog tržišta rada, ciljni je i izrazito važan dio cjelokupnog obrazovnog sustava svake razvijene europske zemlje, a ujedno i temelj za gospodarski rast i razvoj.

Uvođenje IKT-a dodatno može pridonijeti unapređenju razvoja stvaranjem održivog i tehnološki naprednog gospodarstva te pridonijeti poboljšanju uvjeta života i rada u slabije naseljenim i udaljenim područjima.

Primorsko-goranska županija je poznata po svojoj industrijskoj proizvodnji, međutim proizvodnja na godišnjoj razini je opadala i prije epidemije. Pokazalo se da prevelika izloženost turizmu ne pogoduje razvoju, stoga bi upravo to trebalo biti motivacija za ulaganje u industriju županije. U tom smislu, potrebna je reindustrijalizacija, odnosno ulaganje u nove tehnologije, ali i poticajno poslovno okruženje, bolja infrastruktura, te visokoobrazovana radna snaga.

10. Preporuke ciljeva mjera

- ✓ Prepoznata je potreba dodatnog prilagođavanja poslovnog okruženja posebnostima mikro, malih i srednjih poduzeća.
- ✓ Od posebne je važnosti redovita evaluacije efekata potpornih i regulatornog okvira na okruženje u kojem mala i srednja poduzeća posluju, naročito prilikom uvođenja novih regulatornih rješenja i potpora.
- ✓ Povećanje konkurentnosti gospodarstva ključan je prioritet na putu razvoja i povećanja ukupne bruto dodane vrijednosti, a potencijali rasta leže u tehnološkom napretku i inovacijama snažnom razvoju znanja orijentiranih na praksu.
- ✓ Postoji snažna potreba za poticajnim mjerama koje će utjecati na jačanju pozitivnih stavova prema osnivanju novih poduzeća isticanjem pozitivne strane poduzetništva, kao i potreba specijalistički usmjerene podrške poduzetnicima u fazi rasta i razvoja.
- ✓ Strateški usmjerenom razvojnom politikom potrebno je dodatno osnažiti administrativnu podršku poduzetništvu, unaprijediti konkurentnost postojećih poduzetnika u Županiji te potaknuti i privući ulaganja. Od posebnog je značajan održivi razvoj prerađivačke industrije, turizma, poljoprivrede, šumarstva i ribarstva.
- ✓ Fokus i dalje treba kontinuirano stavljati na poboljšanje gospodarske aktivnosti, premošćivanje financijskog jaza, razvoj novih poduzeća i potpore aktivnim poduzećima, unapređenje poduzetničkih vještina i okoline u smislu osiguravanja odgovarajućih usluga poslovne podrške, umrežavanja i uvođenja IKT-a.
- ✓ Aktivna izrada Nacionalne razvojne strategije do 2030. godine ujedno je i poziv i obveza izrade odgovarajućih regionalnih dokumenata relevantnih za sektor mikro, malih i srednjih poduzeća i obrtništva, međusobno usklađenih, s mjerljivim indikatorima, mehanizmima praćenja i transparentnog vrednovanja.
- ✓ Izuzetno je važno podizanje intenziteta i stupnja inovativnosti te poslovne sofisticiranosti i to putem modernizacije tehnološke osnove, transfera tehnologije te općenito primjene novih znanja i standarda u proizvodnim procesima. Ulaganje u razvoj i istraživanje nameće se kao prioritet za uspješan razvoj i povećanje konkurentnosti poslovnih subjekata.
- ✓ Intenziviranje gospodarske aktivnosti MSP-ova potrebno je podržati i kroz poticanje razvojnog, inovacijskog, tehnološkog i poslovnog povezivanja poduzetnika.
- ✓ Za borbu protiv otežanog financiranja poduzetnika potrebni su instrumenti koji će omogućiti obogaćivanje ponude, smanjenje troškova i ublažavanje uvjeta za pristup financijskim sredstvima nužnim kako za početak tako i za unapređenje poslovanja.
- ✓ Potrebno je nastaviti kontinuirano ulagati u promociju poduzetništva i obrta, te u jačanje institucija koje pružaju potporu. Promidžba gospodarskih potencijala je od velike važnosti

kako bi se ostvarila veća prepoznatljivost i otvorile nove mogućnosti za realizaciju investicijskih projekata.

- ✓ Nedovoljna razvijenost financijskog tržišta djeluje ograničavajuće na potrebe financiranja poslovnih pothvata u najrizičnijim fazama, kao što je pokretanje i rast, te je posebnu brigu potrebno usmjeriti upravo na poticajne programe.
- ✓ Unapređenje poduzetničkih vještina u funkciji razvoja profesionalnih i poslovnih kompetencija koje zadovoljavaju potrebe modernog, konkurentnog i prilagodljivog tržišta rada, ciljni je i izrazito važan dio cjelokupnog obrazovnog sustava, a ujedno i temelj za gospodarski rast i razvoj.
- ✓ Uvođenje IKT-a dodatno može pridonijeti unapređenju razvoja stvaranjem održivog i tehnološki naprednog gospodarstva te pridonijeti poboljšanju uvjeta života i rada u ruralnim, slabije naseljenim i udaljenim područjima.
- ✓ Potreban je snažniji zamah reindustrijalizacije, odnosno ulaganja u nove tehnologije, kao i poticajno poslovno okruženje, bolja poduzetničku infrastruktura, te visokoobrazovana radna snaga.

POPIS TABLICA:

Tablica 1: Kretanje BDP-a na razini Republike Hrvatske i Primorsko-goranske županije.....	4
Tablica 2: Bruto dodana vrijednost po djelatnostima i ukupno, za Primorsko-goransku županiju za razdoblje 2009. – 2018., u mil. kn	6
Tablica 3: Broj pravnih subjekata u Primorsko-goranskoj županiji, za razdoblje 2013.-2020.....	8
Tablica 4: Broj zaposlenih kod poduzeća Primorsko-goranske županije za razdoblje 2013.-2020. godine.....	9
Tablica 5: Neto financijski rezultat poslovanja poduzeća Primorsko-goranske županije za razdoblje 2013.-2020., u tisućama kuna	10
Tablica 6: Zaposlenost stanovništva Primorsko-goranske županije prema djelatnostima, za razdoblje 2011. – 2020.	13
Tablica 7: Ukupan broj nezaposlenih u PGŽ za razdoblje 2011.-2020., po spolu.....	17
Tablica 8: Ukupan broj nezaposlenih u PGŽ za razdoblje 2011.-2020., po dobi	18
Tablica 9: Ukupan broj nezaposlenih u PGŽ za razdoblje 2011.-2020., prema stupnju obrazovanja ..	20
Tablica 10: Ukupan broj nezaposlenih u PGŽ za razdoblje 2011.-2020., prema radnom stažu.....	21
Tablica 11: Ukupan broj nezaposlenih u PGŽ za razdoblje 2011.-2020., prema skupini zanimanja ...	22
Tablica 12: Aktivni ustrojbeni oblici u Primorsko-goranskoj županiji za promatrano razdoblje 2011.-2020.....	24
Tablica 13: Postotak obrta u ukupnim ustrojbenim oblicima Primorsko-goranske županije, za razdoblje 2011.-2020.....	25
Tablica 14: Ukupni broj zaposlenih u obrtništvu Primorsko-goranske županije za razdoblje 2011.-2020. godine.....	25
Tablica 15: Cehovski ustroj u aktivnim obrtima u Primorsko-goranskoj županiji za razdoblje 2013.-2020. godine.....	27
Tablica 16: Razmjena roba i usluga s inozemstvom kod poduzeća PGŽ za razdoblje 2013.-2020., u tisućama kuna	29
Tablica 17: Struktura inozemnih ulaganja u RH i u PGŽ za razdoblje 2011. - 2020. po godinama ulaganja, u mil. EUR.....	31
Tablica 18: Ukupna inozemna ulaganja u Primorsko-goransku županiju u 2020. godini, po djelatnostima, u mil. EUR.....	33
Tablica 19: Inozemna ulaganja u Primorsko-goransku županiju prema podrijetlu ulagača u 2020. godini, u mil. EUR	36

POPIS GRAFIKONA:

Grafikon 1: Kretanje bruto domaćeg proizvoda po stanovniku na razini Republike Hrvatske i Primorsko-goranske županije	4
Grafikon 2: Bruto dodana vrijednost, ukupno za Primorsko-goransku županiju za razdoblje 2009. – 2018., u mil. kn	7
Grafikon 3: Broj pravnih subjekata u Primorsko-goranskoj županiji, za razdoblje 2013.-2020.	8
Grafikon 4: Broj zaposlenih kod poduzeća Primorsko-goranske županije za razdoblje 2013.-2020. godine	9
Grafikon 5: Neto financijski rezultat poslovanja poduzeća Primorsko-goranske županije za razdoblje 2013.-2020. godine.....	10
Grafikon 6: Kretanje ukupnog broja zaposlenih u Primorsko-goranskoj županiji za razdoblje 2011.-2020.....	15
Grafikon 7: Zaposlenost stanovništva u Primorsko-goranskoj županiji za razdoblje 2011. – 2020. po sektorima.....	16
Grafikon 8: Ukupan broj nezaposlenih u PGŽ za razdoblje 2011.-2020., po spolu	18
Grafikon 9: Ukupan broj nezaposlenih u PGŽ za razdoblje 2011.-2020., po dobi i grupama stanovnika	19
Grafikon 10: Ukupan broj nezaposlenih u PGŽ za razdoblje 2011.-2020., prema stupnju obrazovanja	20
Grafikon 11: Ukupan broj nezaposlenih u PGŽ za razdoblje 2011.-2020., prema godinama radnog staža.....	22
Grafikon 12: Aktivni ustrojbeni oblici u Primorsko-goranskoj županiji za promatrano razdoblje 2011.-2020. godine	24
Grafikon 13: Promjene u strukturi zaposlenih u obrtništvu Primorsko-goranske županije za razdoblje 2011.-2020. godine.....	26
Grafikon 14: Cehovski ustroj u aktivnim obrtima u Primorsko-goranskoj županiji u 2020. godini, u postocima	27
Grafikon 15: Razmjena roba i usluga s inozemstvom kod poduzeća PGŽ za razdoblje 2013.-2020. ..	30
Grafikon 16: Struktura ukupnih inozemnih ulaganja u RH i u PGŽ u 2020. godini.....	31
Grafikon 17: Struktura inozemnih ulaganja u RH i u PGŽ za razdoblje 2011. - 2020. po godinama ulaganja, u mil. EUR.....	32
Grafikon 18: Struktura inozemnih ulaganja u PGŽ za razdoblje 2011. - 2020. po godinama ulaganja, u mil. EUR	33
Grafikon 19: Ukupna inozemna ulaganja u Primorsko-goransku županiju u 2020. godini, po djelatnostima, u mil. EUR	34
Grafikon 20: Ukupna inozemna ulaganja u Primorsko-goransku županiju u 2020. godini, po djelatnostima, u postocima	35
Grafikon 21: Inozemna ulaganja u Primorsko-goransku županiju prema podrijetlu ulagača 2020. godine, u mil. EUR	36
Grafikon 22: Inozemna ulaganja u Primorsko-goransku županiju prema podrijetlu ulagača u 2019. i 2020. godini, u postocima	37